

Lasten ja nuorten perhehoidon toimintaohje

2026

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
1 LASTEN JA NUORTEN PERHEHOITO	6
2 SIJASPERHEIDEN REKRYTOINTI JA VALMENNUS	7
2.1 Rekrytointi	7
2.1.1 Perhehoitajan valmiudet	8
2.1.2 Ehdottomat esteet	9
2.1.3 Kodin olosuhteet	9
2.2 Perhehoidon valmennus	9
2.3 Lyhytaikaisen perhehoidon täydennysvalmennus	10
3 LAPSI PERHEHOIDOSSA	10
3.1 Sijaishuoltopaikan valinta	10
3.1.1 Lasten ja nuorten määrä perhehoidossa	11
3.1.2 Esteiden poissulkeminen sijoitusta valmisteltaessa	11
3.2 Lapsen oikeudet perhehoidossa	12
3.2.1 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen oikeuksien turvaajana	12
3.2.2 Lapsen osallisuus	13
3.3 Lapsen turvallinen perhehoito	13
3.3.1 Hoiva, huolenpito ja kasvatus	15
3.3.2 Yhteydenpito läheisiin ihmisiin	16
3.3.3 Rajoitukset	17
3.3.4 Yhteydenpito omaan sosiaalityöntekijään	17
3.3.5 Tiedon antaminen, salaaminen ja säilyttäminen	17
3.3.6 Lääkehoito	18
3.3.7 Varhaiskasvatus	19
3.3.8 Koulu	19
3.3.9 Henkilöllisyystodistus, passi ja matkustuslupa	20
3.3.10 Kriisi- ja väkivaltatilanteet	20
3.3.11 Lapsen katoaminen	21
4 TUKI PERHEHOIDON OSAPUOLILLE	21
4.1 Tuki perhehoitajalle	22
4.1.1 Työnohjaus	22
4.1.2 Täydennyskoulutus	22
4.1.3 Mentorointi	23

4.1.4 Perhehoitajien vertaistuki	23
4.1.5 Tuki vanhemman ja perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä	23
4.2 Sijoitettujen lasten ja nuorten sekä sijaissisarusten tuki	24
5 PERHEHOITAJAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET	24
5.1 Muutoksista ilmoittaminen	24
5.2 Yhteistyö	25
5.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	25
5.3.1 Vaitiolovelvollisuuden toteuttaminen	26
5.3.2 Asiakirjojen säilyttäminen	27
5.4 Raportointi	27
5.5 Perhehoitajan ja hänen perheensä yksityisyydensuoja	27
5.6 Oikeus saada tietoa	28
5.7 Kuuleminen asiaan osallisena	28
5.8 Oikeus vapaaseen	28
5.8.1 Perhehoitajan muu poissaolo	30
5.9 Perhehoitajan sosiaali- ja eläketurva	30
5.10 Hyvinvointi- ja terveystarkastukset	30
6 VANHEMMAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET	30
7 PERHEHOITOA MÄÄRITTELEVÄT SOPIMUKSET	31
7.1 Toimeksiantosopimus	32
7.1.1 Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen	32
7.2 Sopimus korvauksista ja muusta tuesta haettaessa perhehoitajaa oheishuoltajaksi	33
8 PERHEHOIDON PALKKIOT JA KORVAUKSET	33
8.1 Perhehoidon hoitopalkkio	34
8.1.1 Alennettu hoitopalkkio	34
8.1.2 Perushoitopalkkio	34
8.1.3 Työntekijän arvioon perustuva korotettu hoitopalkkio	34
8.1.4 Lapsen tarpeisiin vastaamisen perusteella perhehoitajan työelämästä poissaolon aikainen hoitopalkkio	35
8.1.5 Vaativa sijaisperhehoito	35
8.1.5.1 Kaksinkertainen hoitopalkkio	35
8.1.5.2 Kolminkertainen hoitopalkkio	35
8.1.5.3 Nelinkertainen hoitopalkkio	35
8.1.6 Lyhytaikaisen sijaisperhehoidon hoitopalkkio	36

8.2 Kulukorvaus	36
8.2.1 Kulukorvauksen maksaminen vähimmäismäärää pienempänä	37
8.2.2 Tavallista suurempien kulujen korvaaminen	37
8.2.3 Terapia ja terveydenhuolto	38
8.2.4 Harrastuskulujen korvaaminen	38
8.2.5 Lapsen lomanvietosta ja leiritoiminnasta aiheutuvat kustannukset	38
8.2.6 Korvaus oman auton käytöstä	38
8.2.7 Muut erityiset kulut	39
8.2.8 Lapsen käyttövarat	39
8.2.8.1 Pankkitili ja sijoitetun lapsen varoista huolehtiminen	40
8.2.9 Opiskelukulut	41
8.2.10 Lyhytaikaisen perhehoidon kulukorvaus	41
8.2.11 Käynnistämiskorvaus	41
8.3 Kansaneläkelaitoksen etuudet	42
8.4 Perhehoidon vakuutukset	42
8.4.1 Perhehoitajan tapaturmavakuutus	42
8.4.2 Perhehoidossa olevan lapsen vakuutus	43
8.5 Perhehoitajan verotus	43
9 PERHEHOIDON MUUTOSTILANTEET	44
9.1 Sijaishuoltopaikan muutos	44
9.2 Perheen jälleenyhdistäminen	44
9.3 Jälkihuolto ja itsenäistyminen	45
9.3.1 Jälkihuolto perhehoidossa	46
9.3.2 Perhehoidon hoitopalkkio ja kulukorvaus jälkihuollossa	46
9.3.3 Itsenäistymisvarat, nuoren tulot ja perintä	47
10 PERHEHOIDON OHJAUS JA VALVONTA	47
10.1 Ennakollinen ja suunnitelmallinen valvonta	48
10.2 Reaktiivinen valvonta	48
10.3 Muistutus ja kantelu	49

JOHDANTO

Pohjois-Savon hyvinvointialueen lasten ja nuorten perhehoidon toimintaohje on julkinen asiakirja, joka on laadittu linjassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa ja täydentämään sen soveltamista. Toimintaohjeessa käytetään termiä *lapsi* alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista.

Toimintaohjeen tavoitteena on mahdollistaa perhehoito tervettä kasvua ja kehitystä tukevana kasvuympäristönä lapselle, jolla on vahva tuen tarve. Toimintaohjeen tavoitteena on tukea lapsen edun mukaisen, laadukkaan, vaikuttavan ja tutkittuun tietoon pohjautuvan perhehoidon toteuttamista.

Perhehoito on laitoshoidon nähden ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto (LsL 50 §). Pohjois-Savon hyvinvointialueella haluamme varmistaa, että jokaiselle perhehoitoon sijoitettavalle lapselle löytyy sopiva, hänen tarpeisiinsa vastaava perhe ja jokainen perhehoitajamme saa tehtävässään tukea.

Lastensuojelun perhehoidon järjestämisessä tulee huomioida lastensuojelun laatusuosituksen mukaiset periaatteet sekä sijaishuollon laatukriteerit. Laatusuosituksen periaatteista erityisesti turvallisuuden, osallisuuden, jatkuvuuden ja ennakoitavuuden tulee toteutua lapsen näkökulmasta läpi koko perhehoidon prosessin. Lastensuojelun perhehoidon kokonaisuutta ohjattaessa ja johdettaessa on syytä tunnistaa sen erityisyys suhteessa muuhun perhehoitoon. (Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8, Valto.)

Perheiden toivotaan ilmaisevan valmiutensa olla käytettävissä lasten ja/tai nuorten sijaisperhetarpeissa. Päivitähän tietosi ja ilmoitathan muutoksista perheesi tilanteessa perhehoitoa koordinoivalle henkilöstölle hyvinvointialueella! Näin sijoitettavalle lapselle sopivan vapaan perheen löytyminen nopeutuu.

Lämmin kiitos jokaiselle Pohjois-Savon hyvinvointialueen perhehoitajalle!

1 LASTEN JA NUORTEN PERHEHOITO

Perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoitajana voi toimia ennakkovalmennuksen hyväksytysti käynyt henkilö tai pariskunta. Lapsen läheisverkosto kartoitetaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Myös läheissijaisperheelle on järjestettävä valmennus vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (Lastensuojelulaki 32 §.) Pohjois-Savon hyvinvointialueella perhehoitoa koordinoiva henkilöstö vastaa lastensuojelun perhehoidon valmentamisesta.

Perhehoitoa voidaan käyttää avohuollon tukitoimena sijoitetun tai kiireellisesti, hallintotuomioistuimen väliaikaismääräyksen nojalla tai huostaanotettuna sijaishuollossa olevan lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Lastensuojelulain mukaista jälkihuoltoa voidaan toteuttaa myös perhehoitona.

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. (Lastensuojelulaki 37 §, 49 §, 75 §, 76§, 83 §.)

Lastensuojelussa perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoito tarjoaa lapselle hoitavat ja mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet. (Perhehoitolaki 1 §.)

Perhehoidon soveltuvuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, minkälaisen kokonaisuuden perhehoitajan antama hoito muodostaisi yhdessä tarvittavien tukitoimien kanssa. Tukitoimilla tarkoitetaan tässä sekä lapselle ja vanhemmille että sijaisperheelle annettavia tukitoimia. Lapsen sijaishuoltopaikan valinnan täytyy aina perustua yksilökohtaiseen lapsen edun harkintaan. (Lastensuojelulaki 4 §.)

Mikäli valmennuksen saanut sijaisperhe todetaan tutustumisen myötä sopivaksi perhehoitoa tarvitsevalle lapselle tai nuorelle, hyvinvointialueen ja perheen välillä tehdään toimeksiantosopimus. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii vastuiden jakamisesta (esim. päivähoidon ja koulun järjestäminen) ja tiedonkulun varmistamisesta eri toimijoiden välillä. Sijoituksen osapuolille järjestetään yksilöllisen tuen tarpeen arviointiin perustuvaa tukea: sijoitettavaa lasta tai lapsen vanhempaa voidaan tukea esimerkiksi tukisuhdetoiminnan avulla ja perhehoitajaa mentorin ja/tai työnohjaajan tuella.

Asiakassuunnitelma on toimeksiantosopimuksen lisäksi perhehoidon toteutusta ohjaava ja tukeva asiakirja, jonka kirjaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Arvioinnin kohteena ovat lapsen tai nuoren kasvussa, kehityksessä ja hänen läheistensä tilanteessa ja vuorovaikutussuhteissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset. Samalla todetaan muuttuneet tai uudet palvelutarpeet ja sovitaan järjestettävistä palveluista. On tärkeää, että kaikki osapuolet ovat mukana ja saavat sanoa mielipiteensä asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Mahdolliset eriävät mielipiteet kirjataan ylös. Asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Lastensuojelulaki 30 §.)

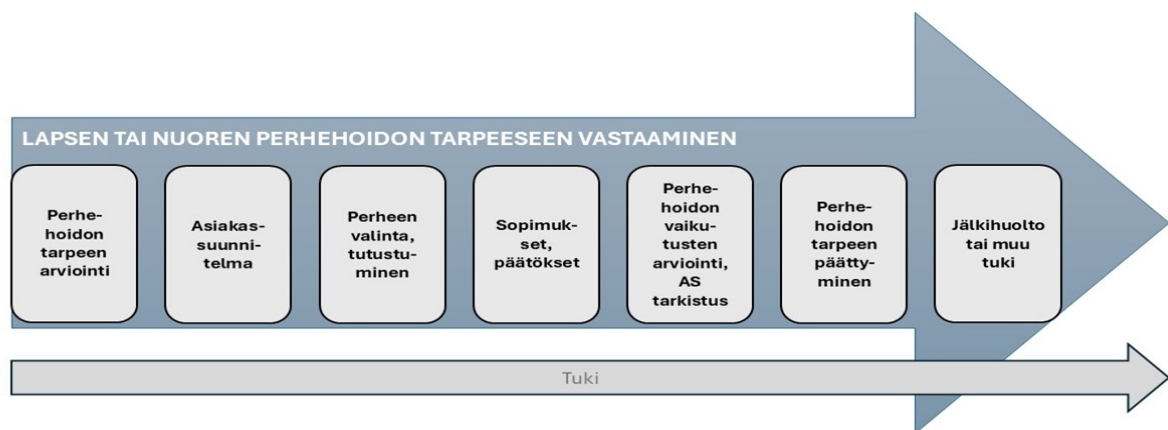
Kun sijoituksen perusteet ovat poistuneet tai kun perhehoidon tarvetta ei enää ole, tehdään suunnitelma perhehoidon päättämisestä yhdessä kaikkien osapuolien kanssa lapsen edun mukaisella tavalla. Suunnitelmaa laadittaessa kuullaan lasta ja hänelle läheisiä ihmisiä ja otetaan huomioon lapsen kiintymyssuhteet.

Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon päättymisen sekä vähintään puoli vuotta kestäneen avohuollon sijoituksen jälkeen. Hyvinvointialueen on mahdollista järjestää jälkihuoltoa silloinkin, kun sijoitus on ollut lyhempi. Sijoituksen jälkeen sijaisperhe voi yksilöllisen tuen tarpeen

arviointiin perustuen toimia tukiperheenä tai perhehoitaja tukihenkilönä lapselle tai nuorelle. Jälkihuolto on toteutettavissa toimeksiantosuhteisena perhehoitona perhehoitajan kodissa tai myös itsenäisesti asuvan asiakkaan kotona järjestettävänä tukitoimena. On tärkeää huolehtia lapsen ihmissuhteiden jatkuvuudesta ja eri osapuolten tukemisesta sijoituksen päättymisen jälkeenkin.

Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille.

Asiakassuunnitelmassa tulee sopia myös nuoren taloudellisista asioista: mistä asioista nuori huolehtii itse omilla tuloillaan ja mistä perhehoitaja vastaa.

Kuva 1 Lapsen tai nuoren perhehoidon tarpeeseen vastaaminen

2 SIJASPERHEIDEN REKRYTOINTI JA VALMENNUS

2.1 Rekrytointi

Hyvinvointialueen perhehoitoa koordinoiva henkilöstö rekrytoi uusia sijaisperheitä ja vastaa lasten ja nuorten perhehoidosta kiinnostuneiden henkilöiden ja perheiden yhteydenottoihin. Ensimmäisessä yhteydenotossa keskustellaan perheen elämäntilanteesta sekä mahdollisuudesta tarjota perhehoitoa sitä tarvitseville lapsille. Perheen kanssa sovitaan perustietojen kokoamisesta ja kotitapaamisesta. Perheelle annetaan perustietoa perhehoidosta ja valmennuksesta sekä siitä, millaisiin tehtäviin perhehoitajia etsitään. Hyvinvointialue vastaa siitä, että perhehoitajaksi hyväksytään vain sellaiset henkilöt, jotka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella ovat sopivia antamaan perhehoitoa.

2.1.1 Perhehoitajan valmiudet

Perhehoitajana toimiminen edellyttää oman kodin avaamista niin sosiaalihuollon ammattilaisille kuin sijoitetun lapsen läheisille, mikä edellyttää joustavuutta ja avoimuutta. Yhteistyön tekeminen perhehoidon eri osapuolten kanssa edellyttää hyviä vuorovaikutustaitoja ja ennakkoluulottomuutta. Perhehoitoon sijoitettavien lasten tarpeisiin vastaaminen edellyttää perhehoitajalta lastenhoitokokemusta, vankkaa vanhemmuutta ja ymmärrystä lasten erityistarpeista sekä taitoa haavoittavissa olosuhteissa eläneiden lasten auttamiseen. Perhehoitajilla tulee olla empatiakykyä ja kykyä kiintyä lapseen. Lastensuojelun perhehoito vaatii myös epävarmuuden sietokykyä. Perhehoitajalta edellytetään jatkuvan oppimisen asennetta, reflektiotaitoja sekä kykyä tarkastella ja tarpeen mukaan muuttaa omia toimintatapoja arjessa, lapsen sekä yhteistyötahojen kanssa toimittaessa.

Sijaisvanhemman soveltuvuuden arvioinnin pohjan muodostavat viisi valmiutta:

1. Suojella ja hoivata lasta
2. Tukea lapsen kehitystä
3. Tukea lapsen suhteita vanhempiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin
4. Sitoutua lapseen sekä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta lapsen elämässä
5. Tehdä yhteistyötä lapsen asioissa.

Tärkeää on varmistaa perhehoitajan kyky suojella ja hoivata lasta sekä luoda hänelle turvallinen kasvuympäristö. Perhehoitajan tehtävänä on vastata lapsen perushoidosta; vaatetuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, terveydestä ja hyvinvoinnista lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lastensuojelun perhehoidossa tarvitaan kykyä kuunnella lasta niin, että lapsi kokee tulevaisuutta ymmärretyksi ja saavansa tukea vaikeiden asioiden, tunteiden ja ristiriitojen käsittelemiseen. Perhehoitajan tehtävänä on tukea yksilöllisesti lapsen tunne-elämän kehitystä ja myönteisen minäkuvan rakentumista. Tehtävään kuuluu turvallisten rajojen asettaminen ja lapsen tukeminen itsestään ja toiminnastaan vastuunoton harjoittelussa. Lisäksi perhehoitajalla tulee olla kyky ja halu tukea lapsen suhteita vanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen. Perhehoitajalla tulee näiden lisäksi olla kykyä ja halua tehdä yhteistyötä lapsen asioissa viranomaisten ja laajan yhteistyöverkoston kanssa.

Mikäli hyvinvointialueelle ilmoittautuu muualla ennakkovalmennuksen saaneita perhehoitajia, varmistetaan, että ennakkovalmennus on ollut riittävän kattava ja että perhehoitajana toimimisen edellytykset täyttyvät. Tämän lisäksi ennakkollisen valvonnan toimenpiteenä varmistetaan perhehoitajan toimintaedellytykset olemalla yhteydessä alueisiin tai yksityisiin palveluntuottajiin, jonka perhehoitajana tämä on aikaisemmin toiminut. Jos hyvinvointialue selvitystensä perusteella päättää olla aloittamatta yhteistyötä perhehoitajan kanssa, hänelle kerrotaan päätökseen johtaneet syyt. On tärkeää, että molemmille osapuolille jää todenmukainen ja yhtenevä käsitys päätöksen perusteista. (Perhehoitolaki 6 §.)

Perhehoitajan valmiuksista ja perheen soveltuvuudesta kunkin sijoitettavan lapsen perhehoitoperheeksi on varmistuttava ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä ja lapsen sijoitusta perheeseen. Arvioitaessa perhehoitajan soveltuvuutta tehtävään sosiaalityöntekijällä tulee olla moniammatillinen tuki käytettävissään. Arviointi tehdään yhdessä perhehoitajaksi ryhtyvän kanssa.

2.1.2 Ehdottomat esteet

Perhehoitajaksi haluavan henkilön kanssa keskustellaan ehdottomista esteistä ennen perhehoidon valmennuksen alkua. On tärkeää, että perhehoitaja kertoo avoimesti mahdollisista esteistä ja rajoitteista ennen tehtävään ryhtymistä.

Ehdottomia esteitä perhehoitajaksi ryhtymiselle ovat aktiivi lastensuojelun asiakkuus, sellainen fyysinen sairaus tai rajoite tai psyykkinen sairaus tai akuutti mielenterveyden häiriö, joka aiheuttaa huomattavaa toimintakyvyn laskua ja vaikeuttaa perhehoitajan tehtävän turvallista hoitamista, rikollinen toiminta ja rikostaustaotteella oleva este lasten kanssa toimimiselle, päihdeongelma, taloudelliset vaikeudet, jotka vaarantavat perhehoitajana toimimisen, perhehoitajan kanssa samassa taloudessa asuva perhehoitajaksi ryhtymistä vastustava henkilö sekä perheen elämään ja arkeen erittäin voimakkaasti vaikuttava elämänkatsomus. Este perhehoidolle on myös, jos perhehoidon sosiaalityöntekijä arvioi kodin olosuhteet turvatomiksi, epävakaisiksi tai muuten lapsen edun näkökulmasta puutteellisiksi.

Ennen lapsen sijoittamista perhehoitoon perhehoitoa koordinoivan henkilöstön toimesta tarkistetaan ehdottomat esteet keskustelemalla perhehoitajan kanssa, tekemällä perheestä asuinalue selvitys sekä tarkistamalla perhehoitajan rikostaustaote ja T-lääkärinlausunto. T-lausunto ohjataan hakemaan julkisen terveydenhuollon kautta.

2.1.3 Kodin olosuhteet

Perhehoitokodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perhekodin ihmissuhteisiin, perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etunsa mukaisesti. Lisäksi on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan ja voiko perhehoitoon sijoitettava henkilö saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman. Perhehoidon sosiaalityöntekijä arvioi kodin olosuhteet ennen perheen valmennukseen tuloa. Lapsikohtaisen arvion kodin sopivuudesta sijoitettavalle lapselle tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Perhekodin tulee olla myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan sekä terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva. (Perhehoitolaki 5 §.) Perhehoitoon sijoitettavalle lapselle on hyvä olla varattuna oma huonetila (STM Lastensuojelun laatusuositus 2019). Erityisesti kouluikäiselle tai nuorelle tulee olla osoitettuna oma yksityinen tila perhekodissa. Pohjois-Savon hyvinvointialueella perhehoitaja täyttää Toimeksiantosuhteisten perhekotien turvallisuuden arviointi -lomakkeen. Arviointilomake toimii ensisijaisesti perhehoitajien omana tarkistuslistana. Siihen voidaan kirjata tarvittavia huomioita ja ehdotuksia yhteistyössä perhehoitajien ja hyvinvointialueen perhehoidon työntekijöiden kanssa perhekotikäynnin yhteydessä. Pohjois-Savon hyvinvointialueen pelastuslaitos antaa tarvittaessa lisäohjeita.

2.2 Perhehoidon valmennus

Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Valmennus edellytetään pariskunnan molemmilta puolisoilta. Kaikkien perheenjäsenten huomioiminen jo ennakkovalmennusvaiheessa on tärkeää. Päätöksen perhehoitajiksi ryhtymisestä on oltava yhteinen. Myös perheessä mahdollisesti jo oleville lapsille varataan mahdollisuus käsitellä asiaa ja saada vastauksia heitä askarruttaviin kysymyksiin.

Jokaisella perhehoitajaksi ryhtyvällä on lakisääteinen oikeus valmennukseen – ja jokaisella perhehoitoon sijoitettavalla lapsella on oikeus hyvin valmennettuun sijaisperheeseen, joka pystyy vastamaan juuri hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Erityisistä syistä ennakovalmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (Perhehoitolaki 6 § 2 mom.)

Perhehoitajien valmennuksen ja hyväksymisen kautta varmistetaan, että perhehoitajilla on perhekotina toimimisen edellytykset ja heillä on riittävästi valmiuksia ja ymmärrystä tehtävässä toimimiseen sekä riittävästi tietoa ja tukea sen pohtimiseen, miten perhehoitajuus vaikuttaa omaan ja perheen elämään ja hyvinvointiin ja miten omat valmiudet vastaavat perhehoitajalta vaadittuja valmiuksia. Tämä on hyvinvointialueen vastuulle kuuluvaa perhehoidon ennakkollista valvontaa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella lastensuojelun perhehoidon valmennus järjestetään prosessimuotoisena PRIDE-ennakovalmennuksena. Ryhmämuotoinen prosessi mahdollistaa yhteisen reflektoinnin ja vertaiskokemusten kuulemisen samassa tilanteessa olevien kanssa. Lisäksi ryhmä mahdollistaa monipuolisten valmennusmenetelmien käytön. PRIDE-valmennus koostuu yhdeksästä ryhmätapaamisesta ja niihin liittyvistä yksilökohtaisista tehtävistä sekä vähintään kolmesta perhekohtaisesta tapaamisesta. Valmennus sisältää valmentajien ja valmennettavan/valmennettavien yhteisen kirjallisen arvioinnin perhehoitajilta edellytettävistä valmiuksista ja kehittämistarpeista. PRIDE-valmentajaparina toimivat valmentajakoulutuksen käyneet lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja kokenut perhehoitaja.

Perhehoitajat saavat valmennuksessa tietoa asemastaan, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä perhehoidossa olevan ja eri osapuolten asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Sijoitetut lapset ovat eri-ikäisiä ja tarpeiltaan erilaisia sekä tulevat monenlaisista perheistä ja erilaisista kulttuuritaustoista. Valmennuksissa huomioidaan perhehoidon moninaisuus ja perhehoitajan tärkeä rooli erityisesti lapsen läheisten kanssa tehtävässä yhteistyössä.

2.3 Lyhytaikaisen perhehoidon täydennysvalmennus

Avohuollon ja kiireellisten sijoitusten perhehoitajana toimimisesta kiinnostuneille PRIDE-valmennuksen käyneille sijaisperheille järjestetään lyhytaikaisen perhehoidon täydennysvalmennusryhmiä sekä tukea lyhytaikaisen perhehoidon erityiskysymyksiin. Valmennus on prosessimuotoinen ja toteutetaan ryhmävalmennuksena hyvinvointialueen toimesta.

3 LAPSI PERHEHOIDOSSA

3.1 Sijaishuoltopaikan valinta

Kun sijoitettavalle lapselle tarvitaan perhehoitoa, lapsen ja hänen perheensä toiveet ja odotukset otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Jokaisella sijoitettavalla tulee olla perhekodissa mahdollisuus rauhoittumiseen ja yksityisyyteen sekä koulu- ja nuoruusikäisille omaan huonetilaan.

Pitkäaikaisten sijoitusten valmistelussa lastensuojelun sosiaalityöntekijä sopii tutustumiskäynnin valittuun sijaisperheeseen tai vaihtoehtoisin sijaisperheisiin. Kotitapaamisella keskustellaan perheen ja kodin mahdollisuuksista vastata kyseisen lapsen tai nuoren perhehoidon tarpeeseen sekä sovitaan perhehoidon tavoitteista ja mahdollisen toimeksiantosopimuksen sisällöstä. Toisen tutustumiskäynnin perheeseen tekevät asiaa hoitava lastensuojelun työntekijä lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä kanssa.

3.1.1 Lasten ja nuorten määrä perhehoidossa

Perhekodissa saadaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina. Perhekodissa saadaan kuitenkin hoitaa samanaikaisesti enintään kuutta henkilöä, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin toisella on 6 §:n 1 momentissa ja toisella 3 momentissa säädetty kelpoisuus. (Perhehoitolaki 7 §.)

Hoidettavien määrästä poikkeaminen

Jos kyse on hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille, voi perhekodissa tai ammatillisessa perhekodissa olla samanaikaisesti hoidettavana useampi henkilö kuin 7 ja 8 §:ssä säädetään.

Lisäksi erityisestä syystä voidaan 7 ja 8 §:ssä säädettyistä samanaikaisesti hoidettavien henkilöiden enimmäismääristä poiketa. Erityisenä syynä pidetään lähinnä tilannetta, jossa perhehoidossa samanaikaisesti hoidetaan vain täysi-ikäisiä henkilöitä, joiden keskinäinen kanssakäyminen ja perhehoitosijoituksen laatu yhdessä toimintakyvyn ja hoidon tarpeen kanssa tekevät mahdolliseksi poikkeamisen enimmäismäärästä.

Hoidettavien määrä on kuitenkin suhteutettava perhehoitajien lukumäärään, hoidettavien tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen sekä toiminnan luonteeseen (Perhehoitolaki 9 §).

Perhehoitajien ja sosiaalityöntekijän tulee harkita erityisen suurella huolella tilanteessa, jolloin laissa määritellyjä samanaikaisesti hoidossa olevien enimmäismääriä ollaan ylittämässä tilapäisestikään. Sijoitettujen lasten määrässä on huomioitava vaativan sijaisperhehoidon hoidettavien lasten määrän rajoitukset. Lisätietoa luvussa 8.1.5 Vaativa sijaisperhehoito.

Perhehoitajan tulee ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja perhehoitajan vastuutyöntekijälle sekä sijoitusalueelle perhehoidossa olevien lasten määrään suunnitelluista ja tapahtuvista muutoksista. Tukiperheessä tai sijaishoidossa käyvistä lapsista tulee myös ilmoittaa. Tukiperheessä tai sijaishoidossa käyvien lasten määrä ja kunkin lapsen yksilölliset tarpeet tulee huomioida uusia sijoituksia harkittaessa.

3.1.2 Esteiden poissulkeminen sijoitusta valmisteltaessa

Kun valmennettuun perheeseen ollaan tosiasiassa sijoittamassa tiettyä lasta, perhehoidon sosiaalityöntekijä pyytää perhehoitajalta nähtäväksi Oikeusrekisterikeskuksen rikostaustaotteen lasten kanssa työskentelyä varten sekä T-lääkärinlausunnon perhehoitajana toimimista varten, ellei sitä ole jo aikaisemmin toimitettu. T-lausunto ohjataan hakemaan julkisen terveydenhuollon kautta. Hyvinvointialue tarkistaa perheen tiedot sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmästä. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon

asiakastietojen käsittelystä 703/2023). Perhehoidon sosiaalityöntekijä tarkistaa perheen tiedot myös Digi- ja väestötietovirastosta.

Perhekotiin jo aiemmin sijoitettujen asiakkaiden sosiaalityöntekijöiltä varmistetaan, näkevätkö he estettä tai rajoituksia uuden lapsen sijoittamiselle perheeseen.

Mikäli perhehoitajan puoliso vaihtuu sijoituksen aikana ja hänen kanssaan tehdään toimeksiantosopimus, tulee myös uuden puolison toimittaa rikosrekisteriote lapsen perheeseen sijoittaneen hyvinvointialueen perhehoitoa koordinoivaan yksikköön ja osallistua valmennukseen. Perhehoitajan täysi-ikäisen lapsen tulee myös toimittaa rikosrekisteriote, mikäli hän osallistuu sijoitetun lapsen hoitoon ja hänen kanssaan tehdään toimeksiantosopimus. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 5 §; Rikosrekisterilaki 6 §, 7 §.)

3.2 Lapsen oikeudet perhehoidossa

Lapsen oikeudet perhehoidossa pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Läpileikkaavia periaatteita ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus erityiseen suojeluun, syrjimättömyys, oikeus elämään ja kehittymiseen, oikeus tulla kuulluksi ja osallistua. Sosiaalipalvelujen asiakkailla on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja oikeus hyvään kohteluun. THL:n Julkaisussa 6/2021 avataan lisää lapsen oikeuksia perhehoidossa.

Lastensuojelulain mukaan sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus yksilöllisiä tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lastensuojelun käsikirjaan on avattu käytännön tueksi lapsen oikeuksia sijaishuollon aikana:

- Lapsilähtöisyys sijaishuollossa
- Lapsen oikeus tavata läheisiään
- Lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijää
- Lapsen oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan
- Lapsen käyttövarat sijaishuollon aikana
- Lapsen vahingonkorvausvelvollisuus sijaishuollossa
- Lapsen oikeus palveluihin
- Lapsen sivistykselliset oikeudet

Lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaavat sijoittavat sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikka ja lapsen vanhemmat. Kaikilla osapuolilla on velvollisuus toimia yhteistyössä lapsen oikeuksien ja huollon jatkuvuuden toteutumiseksi. (Lastensuojelulaki 52 §.)

Jos jollakin osapuolella on huoli lapsen oikeuksien toteutumisesta, tulee ottaa yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, sosiaalihuollosta vastaavaan viranhaltijaan tai sosiaaliasiovastaavaan.

3.2.1 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen oikeuksien turvaajana

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä huolehtii lapsen oikeudesta tarvitsemaansa hoivaan, huolenpitoon ja kasvatukseen sekä seuraa ja arvioi lapsen sijaishuollon tavoitteiden toteutumista ja vastaa siten lapsikohtaisesta valvonnasta.

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman laatii lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä lapsen, vanhemman tai muun huoltajan sekä

tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan (esim. lastensuojelun edunvalvojan), ja perhehoitajan kanssa. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Lastensuojelulaki 30 §.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii sijaishuollon ajan siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa lapsen etua ja että sijoitus perhehoitoon toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Sosiaalityöntekijä käy säännöllisesti perhekodissa ja tapaa lasta henkilökohtaisesti sekä keskustelee muiden perheenjäsenten kanssa. On myös sijoitetun lapsen edun mukaista, että muut perheessä asuvat lapset voivat hyvin.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee avustaa lasta tai nuorta puhevallan käytössä ja tarvittaessa ohjata oikeusavun piiriin. Lisäksi vastuusosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että lapselle haetaan lain edellyttämässä tilanteissa edunvalvojaa.

3.2.2 Lapsen osallisuus

Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu vahvasti lainsäädännöllä. Tässä yhteydessä lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita kansalaisia. (YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 12. artikla.)

Suomen lainsäädäntö perustuslaista lähtien painottaa johdonmukaisesti sitä, että asianosaisilla on aina oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista sekä oikeus lausua niistä omat näkemyksensä. Ikä ei ole peruste sulkea ketään tämän oikeuden ulkopuolelle. Lasten kohdalla viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella heitä tasa-arvoisesti yksilöinä ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki 6 §.)

Sosiaalihuoltolain 10 §:n mukaan palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide on selvitettävä aina häntä koskevia ratkaisuja tehtäessä ja kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa.

Perhehoidossa olevan lapsen osallisuuden turvaamisen lisäksi kaikessa toiminnassa on hyvä varmistaa myös muiden perhehoitokodin jäsenten osallisuus. On tärkeää tukea kaikkien perheenjäsenten osallisuutta jo sijaisperheeksi ryhtymisen harkinnasta alkaen.

3.3 Lapsen turvallinen perhehoito

Perhehoidossa lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Perhehoidon tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta, johon kuuluu fyysinen ja psyykkinen turvallisuus.

Perhekodin olosuhteet ja fyysisten tilojen turvallisuus arvioidaan ennen valmennusta perhehoitoa koordinoivan henkilöstön toimesta tehtävällä kotitapaamisella. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi perhekodin olosuhteet sijoitettavan lapsen tarpeiden näkökulmasta sijoitusta valmisteltaessa. Sisätiloissa, pihassa ja lähiympäristössä, mukaan lukien koulutiet, on huolehdittava siitä, että perhekodin olosuhteet ovat turvalliset (esim. paloturvallisuus). Lisäksi otetaan huomioon lemmikki- ja kotieläimet ja muut lapsen arkeen vaikuttavat tekijät. Psyykkistä turvallisuutta lisäävät perheenjäsenten yhdenvertaisuus, johdonmukaiset kasvatuseriaatteen ja toisia kunnioittava vuorovaikutus. Hyvinvointialueella on käytössä Toimeksiantosuhteisten perhekotien turvallisuuden arviointi –lomake.

Lapsen muutto perhehoitoon on lapselle aina iso muutos riippumatta siitä, mitkä ovat olleet hänen lähtöolosuhteensa. Lapsen ja perheiden arki muuttuu ja ihmissuhteet muotoutuvat uudelleen. Kaikilla osapuolilla alkaa sopeutumisvaihe. Lapselle sijoitus perhehoitoon on toteutettava niin turvallisesti ja suunnitelmallisesti kuin mahdollista. Hänen tulee saada kokea muuttonsa sijaisperheeseen turvallisena. Lapsi voi reagoida muutokseen sekä muille että itselleen ennakoimattomilla tavoilla. Jos sijoittaminen tapahtuu yhteistyössä vanhempien kanssa, vanhempien on tärkeää olla mukana prosessissa lapsensa tukena. Jos vanhemmat eivät pysty olemaan lapsensa tukena, läheisverkostosta pyritään löytämään joku muu henkilö tukemaan lasta.

Kun kyseessä on sukulais- tai läheisperheeseen sijoittaminen, on paikka usein tuttu lapselle, mikä helpottaa siirtymistilannetta. Silti kyseessä on valtavan iso asia niin perheelle kuin lapselle. Ihmissuhteet ja roolit muotoutuvat uudelleen.

Lapsella on oikeus tietää perustelut huostaanottoon ja sijoitukseen. Sijoitusta valmistelevat työntekijät käyvät lapsen kanssa keskustelua sijoituksen tarpeesta ja sen perusteista, sijoittamisen merkityksestä ja miten lapsi tulee pitämään yhteyttä läheisiinsä. Kun se on mahdollista, perhekodista kerrotaan lapselle etukäteen ja lapselle järjestetään mahdollisuus sekä tutustua perheen jäseniin että siirtyä asumaan perhekotiin vaihteittain. Tutustuminen ennen muuttoa sijaisperheeseen on hyvin tärkeää niin lapselle kuin perheenjäsenille, jotta kaikki voivat mahdollisuuksiensa mukaan työstää tulevaa elämänmuutosta.

Lapsen siirtymää ja tulevaa perhehoitoa helpottaa, jos lapsen historia, esim. valokuvat ja hänelle tärkeät lelut ja muut tavarat seuraavat hänen mukanaan. Tieto siitä, että vanhemmasta ja muista läheisistä kuten sisaruksista huolehditaan, on lapselle tärkeää. Näin lapsi voi vapautua heistä huolehtimisen taakasta. Jos perheessä on ollut lemmikki, joka ei ole muuttamassa lapsen kanssa, lapselle voi myös olla tärkeää tietää, että lemmikki on jatkossa turvassa. Lapselle tärkeät tavat ja rutiinit, kuten iltatoimet, ovat tärkeää tietoa perhehoitajalle, jotta hän voi ottaa ne huomioon lapsen kanssa toimiessaan.

Perhehoitoon sijoittamistilanteita ja perhekoteja on hyvin erilaisia. Perhehoitoon sijoittaminen voi olla nopeasti syntyvä kriisitilanne, jolloin lasta ei ole pystytty lainkaan ennalta valmentamaan tulevaan muutokseen. Tällaisia ovat kiireellisen sijoituksen tilanteet, joissa lapsen nopea turvaan saaminen on ensisijaista. Myös näissä tilanteissa on tärkeää, että lapsi tietää mihin hän on matkalla ja miksi, sekä mitä seuraavaksi on tapahtumassa.

Sijaisperheet ovat muiden lapsiperheiden tavoin oikeutettuja peruspalveluihin, kuten varhaiskasvatukseen ja sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, kuten lapsiperheiden kotipalveluun ja perhetyöhön. Erityistason palvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä lapsen kotia eli perhehoidossa asuvan lapsen kohdalla lähellä perhekotia. Sijaishuollossa oleva lapsi on oikeutettu saamaan hyvinvointialueelta hänen hoitonsa ja huoltonsa kannalta tarvittavat palvelut ja tukitoimet esim. terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut, päivähoito- ja koulupalvelut. Palveluiden ja etuuksien hakemisesta tulee aina neuvotella sopien tehtäväjaosta sijaishuoltopaikan ja sijoittajan kesken.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä toimii yhteistyössä lapsen, vanhemman, huoltajan ja perhehoitajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. Vastuu tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnista ja niiden järjestämisestä lapselle sekä päätösvalta on sosiaalitoimella, kuullen huoltajan ja perhehoitajan näkemyksiä.

Lapsen asiakassuunnitelmaan tulee kirjata, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu opetus järjestetään. Asiakassuunnitelman yhteydessä käydään läpi lapsen tilanne, varhaiskasvatukseen, koulunkäyntiin ja harrastuksiin liittyvät konkreettiset käytännöt sekä mm. arkeen

liittyvien päätösten ja asiakirjojen allekirjoitusoikeus (esim. kokeet, kuljetus- ja retkiluvat sekä poissaolokuittaukset).

3.3.1 Hoiva, huolenpito ja kasvatust

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvu ympäristö sekä suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsen hoidon ja kasvatuksen tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. (Laki lapsen tapaamisesta ja huollosta 8.2.2019/190 1 §; LsL 4 §.)

Perhehoitajan tärkein tehtävä on hoivata ja pitää huolta perheeseen sijoitetusta lapsesta ja nuoresta. Perhehoidon ydin on perhehoitajan ja hoidossaan olevan lämmin, vastavuoroinen ja inhimillisiin tarpeisiin vastaava vuorovaikutussuhde. Lapsen oikeutta yksityisyyteen sekä ikätasoiseen omaan kasvuun liittyvää epäsovinnastaikin käytöstä tulee ymmärtää.

Perhehoitajat, kuten muutkin vanhemmat, kasvattavat lapsia ensisijaisesti omalla esimerkillään, kaikkien perheessään elävien lasten edun huomioiden. Lapsella on oikeus saada sijaishuoltopaikassa hyvää hoitoa ja huolenpitoa, joihin kuuluvat myös iän ja kehitystason mukaiset kasvatukselliset rajat. Mikäli kysymys on lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja siihen sisältyvästä tavanomaisten rajojen asettamisesta sekä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta, kysymys ei ole lastensuojelulain tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä.

Tavanomaisia kasvatuksellisia keinoja ovat mm. kotiintulo- ja nukkumaanmenoaikojen ja ystävien vierailuaikojen määrittäminen. Myös ruokailuaikojen määrittäminen, pöytätapojen opettelu sekä rahan käytön harjoittelu kuten myös syy- ja seuraussuhteiden, kotitöiden tekemisen ja muun vastuunkannon opettelu kuuluvat tavanomaiseen hyvään kasvatukseen. Perhehoitajan toimivaltaan kuuluu perheen arjessa esimerkiksi peliaikojen määrittely. Perhehoitaja huolehtii myös viranomaisten peleille, palveluille ja erilaisille mediasisäilläöille asettamien ikärajojen noudattamisesta. On olemassa sovelluksia, joilla pystytään estämään lasta näkemästä hänelle sopimatonta sisältöä.

Mikäli eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen lastensuojelulain muuttamisesta, tulee alla oleva kursivoitu teksti voimaan 1.1.2026:

Lisäksi lapsen/nuoren unirytmien turvaaminen unirytmien häiritsemisen esineiden tilapäisellä poisottamisella sekä sosiaalisen median käytön tai muun sähköisen viestinnän kohtuullinen rajaaminen katsotaan toimiksi, joilla suojellaan lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä yksilöllisesti.

- *Mikäli teknologisten laitteiden käytöstä aiheutuu lapsen kasvuun tai kehitykselle haittaa – esim. uni ja lepo häiriintyvät - eikä lapsi ymmärrä haittaa kehitykselleen, voi lapsen sijoituksesta vastaava aikuinen ottaa lapselta tekniset laitteet pois esimerkiksi yöajaksi*
 - *Teknologisten laitteiden käyttöön ei ole perustetta puuttua tai poisottaa varmuuden vuoksi*
 - *Poisottamisen perusteena ei saa myöskään olla lapsen rankaiseminen*
- *Lasta voidaan esimerkiksi vaatia osoittamaan, että hänen taskuissaan tai repussa ei ole lastensuojelulain 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, joiden hallussapito todennäköisesti vaarantaa turvallisuutta. Aikuisella on mahdollisuus ottaa aineet ja esineet pois, jos se on välttämätöntä lapsen ja muiden suojelemiseksi*

- *Lapsen huomion kiinnittäminen siihen, että aikuisella on epäily siitä, että lapsella on hallussaan jotain, mitä hänellä ei pitäisi olla*
- *Tällä ei tarkoiteta kuitenkaan rajoitustoimenpiteenä tehtävää henkilöntarkastusta*
- *Tarkastuksiin ja aineiden ja esineiden poisottamisiin ei kuitenkaan saa ryhtyä rutiininomaisesti tai ilman syytä*

(Lastensuojelulaki 4 a, b §.)

Mikäli puhelimen käyttöä joudutaan merkittävästi rajoittamaan, tulee perhehoitajan olla yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Puhelimen käytön rajaaminen saattaa muodostaa esteen yhteydenpidolle läheisiin, jolloin on sovittava, miten lapsen oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä toteutuu.

Lapsen kasvun turvaaminen sisältää lapsen hengen ja terveyden turvaamisen ja siihen liittyvän valvonnan tarpeen. Nämä tarpeet vaihtelevat eri ikäkausina ja riippuvat myös lapsen kehitystasosta ja henkilökohtaisista kyvyistä. Lapsen hyvinvoinnin tai hengen tai terveyden turvaamiseen voi kuulua esimerkiksi lapsen kädestä kiinni pitämistä tai tielle juoksemisen estämistä. Lasta tulee suojata, jotta hän ei vahingoita itseään tai muita ja pienen lapsen voi rauhoittaa syliin.

Lapsen huolenpito ja valvonta arjessa on järjestettävä siten, ettei lapsen henki, terveys tai turvallisuus vaarannu ja lapsi pääse vahingoittamaan itseään tai muita. Esimerkiksi vahingollisten esineiden pois ottaminen hyvin pieniltä lapsilta on normaalia turvallisuuden varmistamista, mikä ei edellytä erillisen päätöksen tekemistä. Kriisitilanteista on ilmoitettava välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, tarvittaessa sosiaalipäivystyksen kautta. Sosiaalityöntekijä arvioi tarvittavat jatkotoimet selvittäen kokonaistilanteen ja arvioiden, mikä on lapsen etu. Tilanteen mukaan kyseeseen voi tulla esimerkiksi keskustelu lapsen kanssa, lääkäripäivystykseen hakeutuminen, neuvottelu lapsen asioissa, kiireellinen sijoitus tai viimesijaisesti sijaishuoltopaikan muuttaminen.

3.3.2 Yhteydenpito läheisiin ihmisiin

Sijoitetulle lapselle turvataan hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla perhekodin ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä tai muita lähetyksiä. Lapsen sisarussuhteiden vaalimiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. On tärkeää, että lapsi saa itse määritellä, ketkä ovat hänen läheisiään. Myös aikaisempien sijaishuoltopaikkojen ihmissuhteet voivat olla lapselle tärkeitä. Parhaiten lapsen etu toteutuu tilanteissa, joissa hänen ympärillään olevat aikuiset tulevat keskenään toimeen ja tuntevat toisensa riittävän hyvin.

Yhteydenpidosta tulee sopia lapsen asiakassuunnitelmassa. Sosiaalitoimen ja perhehoitajien on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Tapaamisjärjestelyissä huomioidaan tapaamisten turvallisuus ja arjen sujuminen. Tarvittaessa järjestetään valvottuja tai tuettuja tapaamisia.

Perhehoitajan tehtävään kuuluu ymmärtää yhteydenpidon merkitys lapselle ja ottaa vastaan lapsen tunteet, jotka voivat vaihdella laidasta laitaan myös silloin, kun yhteydenpito on lapselle hyväksi. Perhehoitajan tehtävään kuuluu myös välittää tietoa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapsen reaktioista yhteydenpitoa koskien ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä hyödyntää näitä

tietoja yhteydenpidon suunnittelussa.

3.3.3 Rajoitukset

Lastensuojelulain mukaisista rajoituksista vain yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla. Jos lapsen ja läheisten yhteydenpidosta ei päästä sopimukseen, on tehtävä valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta seuraavin edellytyksin. Päätöksenteosta vastaa sosiaaliviranomainen. Yhteydenpidon rajoittamista voidaan tehdä:

- Jos yhteydenpidosta ei ole voitu asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten kanssa
- Jos yhteydenpito vaarantaa sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä
- Jos yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle
- Jos rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien, perheen muiden lasten tai perhekodin muiden lasten tai perhehoitajan turvallisuuden vuoksi
- Jos 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa; sama koskee myös 12 vuotta nuorempaa lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Yhteydenpidon rajoittaminen niin, että lapsen puheluja kuunnellaan kaiuttimen kautta, ei ole mahdollista edes yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen nojalla. Perhehoitaja voi tarpeen mukaan auttaa pientä lasta puhelinlaitteen hallinnassa ja istua lapsen lähellä puhelun aikana, jos lapsi niin toivoo esimerkiksi turvallisuuden tunteen säilyttämiseksi.

3.3.4 Yhteydenpito omaan sosiaalityöntekijään

Lapselle on tarjottava mahdollisuus tavata kahden kesken omaa, sijoittajahyvinvointialueen nimeämää sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää riittävän usein. Lapsella on oikeus luottamukselliseen suhteeseen vastuutyöntekijänsä kanssa. Sosiaalityöntekijä kertoo lapselle hänen ikätasonsa mukaan lapsen sijoituksen perusteista. Sijoittavan hyvinvointialueen työntekijä saa tapaamisissa tietoa lapsen sijaishuollon toteuttamisesta ja valvoo lapsen edun toteutumista. Tapaamisen sisällöt kirjataan lapsen asiakaskertomukseen.

Henkilökohtaisten tapaamisten lisäksi myös muu yhteydenpito on mahdollista. Vuorovaikutus lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä tulee olla mahdollisimman helppoa ja toteutettavissa lapsen toivomassa muodossa. Vuorovaikutusta tulee olla mahdollista ylläpitää eri kanavia pitkin lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

3.3.5 Tiedon antaminen, salaaminen ja säilyttäminen

Sekä tiedon antaminen, tiedon salaaminen että tiedon säilyttäminen liittyvät perhehoidon turvallisuuteen. Lastensuojelusta tulee antaa perhehoitajalle sellaiset lasta koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä lapsen asianmukaisen hoidon järjestämiseksi perhehoidossa. Mikäli vasta arvioidaan perhehoitajan sopivuutta tietylle lapselle, eikä toimeksiantosopimusta ole vielä tehty, voidaan välttämättömiä tietoja luovuttaa sosiaalihuollon asiakaslain 17 § 4 momentin nojalla.

Perhehoitajalla on tärkeää olla kaikki lapsen hoidon kannalta välttämättömät tiedot, jotta hän voi parhaalla mahdollisella tavalla tukea lasta. Oleellista on, että tietoja luovutetaan sen mukaan kuin sijaishuollon järjestämiseksi on välttämätöntä. Perhehoidon turvallisuuden ja asiakassuunnitelmaan

kirjattujen perhehoidon tavoitteiden toteutumisen mahdollistamiseksi perhehoitajan on saatava lapsesta, hänen menneisyydestään ja hänen verkostostaan riittävästi tietoa. Myös muut lapsen kanssa työskentelevät tahot, kuten varhaiskasvatuksen ja koulun henkilökunta, tarvitsevat tietoa lapsesta. On lapsen etu, että ne tahot, jotka ovat läsnä hänen arjessaan, voivat kohdata hänen yksilölliset tarpeensa ja ennaltaehkäistä esimerkiksi tilanteita, joissa lapsi kuormittuu liikaa.

Sosiaalihuollon asiakkaan hyvään kohteluun kuuluu myös asiakkaasta kerättyjen ja asiakkaaseen liittyvien tietojen oikeanlainen säilytys. Sosiaalihuollon asiakkaalla ja hänen laillisella edustajallaan on asiakirjojen säilyttämiseen liittyen oikeus saada tietää, mihin henkilörekisteriin asiakasta koskevat tiedot tallennetaan. Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisille. Niin perhehoitaja kuin perhehoitoon liittyvät viranomaiset ja työntekijät ovat vastuussa siitä, miten asiakirjoja säilytetään. (Lastensuojelulaki 62 § 3 mom., Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11 §.)

3.3.6 Lääkehoito

Pohjois-Savon hyvinvointialue on vastuussa siitä, miten perhehoito ja siellä toteutettava lääkehoito toteutetaan turvallisesti. Toimeksiantosuhteinen perhehoito rinnastetaan yksityiskotiin ja lääkehoidon turvallisuus on perhehoidossa yhtä tärkeää kuin missä tahansa muuallakin toteutettava lääkehoito. Turvallisen lääkehoidon perustana on sijoitetun lapsen asiakaskohtainen lääkehoitosuunnitelma. Perhehoidossa olevan lapsen lääkehoito perustuu lääkärin antamaan lääkemääräykseen, reseptin noudattamiseen ja lääkkeiden vaikutusten arviointiin. Perhehoitajalla on oltava ajantasainen tieto lapsen lääkityksestä.

Lähtökohtaisesti sijoitettu lapsi käyttää julkisen terveydenhuollon lääkäripalveluja. Lapsen lääkehoidon kokonaisuudesta vastaa terveydenhuollon yksikkö, johon lapsella on hoitosuhde. Perhehoitajalta ei edellytetä sosiaali- tai terveysalan koulutusta. Perhehoitaja vastaa lääkehoidon toteuttamisesta ja voimnin seuraamisesta lääkärin määräyksen mukaisesti.

Lääkehoitoon liittyvät vastuut määritellään perhehoidon toimeksiantosopimuksessa. Sosiaaliviranomainen vastaa, että lasta koskevat lääkehoitotiedot käydään tarkasti läpi ennen sijoituksen alkamista. Erityisen tärkeää on, että perhehoitaja tuntee annostelemiensa lääkkeiden vaikutukset, erityispiirteet, keskeisimmät riskit, annostelussa huomioitavat asiat, mahdolliset sivu- ja haittavaikutukset ja toimintatavat vaaratapahtumissa. Perhehoitaja voi esimerkiksi antaa hoidettavalle lapselle insuliinia, kun hän on saanut riittävän perehdytyksen ja koulutuksen kyseisestä lääkkeestä ja kun hänellä on siihen liittyen riittävä osaaminen. Perhehoitaja hankkii lapselle lääkärin määräämät lääkkeet, joita on säilytettävä alkuperäispakkauksissa ja lukollisessa lääkekaapissa oikeassa säilytyslämpötilassa siten, etteivät lapset ja asiattomat pääse niihin käsiksi. Mikäli epäillään lääkkeiden väärinkäyttöä, perhehoitajan on ilmoitettava asiasta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Ylimääräiset ja vanhentuneet lääkkeet on säilytettävä lukollisessa kaapissa ja toimitettava viipymättä apteekkiin hävitettäväksi. Lääkehoitoon liittyvissä epäselvissä asioissa perhehoitajan tulee olla yhteydessä asiakkaan hoitavaan tahoon. (Turvallinen lääkehoito, Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen. STM julkaisuja 2021:6.)

Pohjois-Savon hyvinvointialue järjestää perhehoitajille velvoittavaa lääkehoidon täydennyskoulutusta ja varmistuu riittävällä tavalla perhehoitajan lääkehoidon osaamisesta niiden lääkkeiden osalta, joita perhehoitaja annostelee lapselle.

Lapsen henkeä vaarantavissa lääkepoikkeamatilanteissa perhehoitajan on välittömästi soitettava hätänumeroon 112. Perhehoitajan tulee tehdä lääkepoikkeamasta viipymättä ilmoitus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja vaaratilanneilmoitus Pohjois-Savon hyvinvointialueen julkisten nettisivujen kautta: asiakas- ja potilasturvallisuus, yhteistyökumppanin vaaratilanneilmoitus.

3.3.7 Varhaiskasvatus

Kaikilla lapsilla, myös perhehoitoon sijoitetuilla lapsilla, on oikeus varhaiskasvatukseen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai perhehoitaja sovitusti hakee tarvittaessa lapselle varhaiskasvatusta tämän asuinkunnasta. Perhehoitajat eivät ole elatusvelvollisia, joten heille ei määritetä asiakasmaksua lapsen varhaiskasvatuksesta.

3.3.8 Koulu

Sijoitetulla lapsella on oikeus käydä koulua asuinpaikkakunnallaan ja saada tarvitsemaansa tukea koulunkäyntiin perusopetuslain mukaisesti. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ilmoittaa lapsen tiedot sijoituskunnan opetustoimeen mahdollisimman ajoissa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii siitä, että koululla on lapsen opetuksen järjestämisen kannalta tarpeelliset tiedot lapsen taustasta ja tilanteesta. Ensisijaista on, että tiedot luovutetaan yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi:

- tieto huostaanotosta tai kiireellisestä sijoituksesta
- tieto mahdollisista muutoksista huoltajuudessa
- lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan yhteystiedot
- oppilaan sairaus tai vamma, joka vaikuttaa koulunkäyntiin esim.
 - koulukuljetuksen tarve
 - koulupäivän aikana tarpeellinen lääkehoito
 - oppimisen tuki

Asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten perusopetus tai muu opetus järjestetään sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijä edistää huoltajan, perhekodin ja koulun välistä yhteistyötä. Asiakassuunnitelmassa sovitaan koulunkäyntiin liittyvät konkreettiset käytännöt. Perhehoitaja vastaa kouluarjen sujuvuudesta ja voi siinä roolissa allekirjoittaa tietyt luvat ja ilmoitukset (esim. retket ja poissaolot) ja kokeet. Arjen huolenpidon ja kasvatuksen kannalta perhehoitajalle annetaan Wilman tai muun vastaavaan sähköisen järjestelmän käyttöoikeudet.

Koululla on yleinen velvollisuus toimia yhteistyössä oppilaan kotien kanssa. Perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla koululla on kolme yhteistyötahoa: perhehoitajat, sosiaalityöntekijä ja huoltaja. Koulun tehtävänä on varmistaa, että sen osalta opetuksen järjestämiseen liittyvissä asioissa yhteistyö sijoitetun lapsen perhehoitajien, huoltajien ja sosiaalityöntekijän kanssa toteutuu osapuolten kanssa sovitulla tavalla.

Perhehoitaja on avainhenkilö myös lapsen erityistä tukea järjestettäessä. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin tärkeää olla mukana esimerkiksi kouluneuvotteluissa ja pääsääntöisesti myös huoltajaa tulee tukea osallistumaan niihin. Koulu on merkittävä osa lapsen arkea ja sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus tukea koulun moniammatillista tiimiä lapsen edun mukaisen kouluarjen järjestämisessä.

Huoltajalla on aina oikeus saada tietoa sekä esittää näkemyksensä lapsen opetuksen järjestämisestä ja päättää lapsen osallistumisesta uskonnon tai elämäncatsomustiedon opetukseen.

3.3.9 Henkilöllisyystodistus, passi ja matkustuslupa

Jokaisella perhehoitoon sijoitetulla lapsella olisi hyvä olla henkilöllisyystodistus. Henkilökorttia tai passia varten tarvitaan huostaanotetun lapsen osalta sosiaalihuollon toimielimen lupa.

Perhehoitaja voi hakea lapselle passia jättämällä hakemuksen passiviranomaiselle. Hakemukseen liitetään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa passin myöntämiseksi. Huostaanotettu lapsi voi matkustaa ulkomaille, kun lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä on siihen lupa. Sosiaalityöntekijä kirjoittaa englanninkielisen matkustuslupan, jossa käy ilmi, että sijoitettu lapsi saa matkustaa perhehoitajan kanssa joko yleisesti tai tiettyyn maahan tietyinä aikoina.

Perhehoitajan tehtävä on tarkistaa hyvissä ajoin matkan järjestävältä taholta kuten laivayhtiöltä tai matkatoimistolta tai kohdemaan viranomaisilta, minkälainen lupa matkustamiseen tarvitaan ja että matkan järjestäjä ymmärtää sijoitetun lapsen kohdalla luvan antajan olevan huoltajan asemesta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Sijoitetun lapsen huoltajille on hyvä tiedottaa matkasta hyvissä ajoin.

3.3.10 Kriisi- ja väkivaltatilanteet

Perhehoidon kriisi- tai väkivaltatilanteita tulee pyrkiä ehkäisemään ennalta. Esimerkiksi jos lapsella on taipumusta reagoida väkivaltaisesti tietyn tyyppisissä tilanteissa, tulee tilanteita perhehoidossa ennakoida ja esimerkiksi hakea yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa apua toimintakäytäntöihin. Perheessä voi tulla eteen haastavia tilanteita, joissa normaalit kotikasvatuksen periaatteet ja käytännöt eivät tunnu riittävän. Tällöin perhehoitajalla on sekä oikeus saada että velvollisuus hakea tukea ja apua kotikasvatukseen, sisarusuhteisiin ja perhehoitajien jaksamiseen.

Perhehoitajan perheessä ja lähipiirissä voi sattua kriisitilanne, joka välillisesti vaikuttaa perhehoidossa olevaan lapseen. Perhehoitajan tulee ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kriisitilanteista, jotta sosiaalityöntekijällä on ajantasainen tieto. Perhehoitajan, hänen perheensä ja sijoitetun lapsen tulee saada sekä ottaa vastaan asianmukaisia palveluja, tukitoimia ja kriisiapua. Perhehoitajien erotilanteissa tai perhehoitajan kuollessa tilannetta selvitetään perhekodin, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perhehoitajan vastuutyöntekijän ja lapsen läheisten kanssa tai tarpeenmukaisen kriisiavun ja terapiatuen turvin, jotta lapsen kannalta mahdollisimman hyvä ratkaisu löytyy ja osapuolet saavat apua yllättävässä tilanteessa.

Akuuteissa kriisi- ja väkivaltatilanteissa otetaan yhteyttä asiasta vastaavaan viranomaiseen ja palveluihin (esim. sosiaalipäivystys, poliisi, ensihoito, pelastuslaitos). Kriisien jälkihoidossa huomioidaan koko perhe.

Muistilista lapseen kohdistuneen väkivalta- tai hyväksikäyttöepäilyn herätessä

- Pysy rauhallisena ja säilytä neutraliteetti. Pidä mielessä, että aina on mahdollista, ettei lapsen kertomus pidä paikkaansa. Se auttaa neutraliteetin säilyttämisessä.
- Älä tee omia oletuksia esimerkiksi tekijästä tai tapahtumasta, jos lapsi ei ole niitä maininnut.
- Sinun ei pidä kysellä asiasta aktiivisesti. Voit sanoa lapselle "Kerro siitä lisää", jos lapsi haluaa kertoa asiasta spontaanisti lisää. Jos lapsen kertomus on epämääräinen, voit sanoa "En ymmärtänyt mitä tarkoittit, kun sanoit että ... kerro siitä enemmän".

Lastensuojelupalvelut

12.11.2025

- Jos lapsi ei halua puhua asiasta, älä painosta. Sinun ei tarvitse saada lapselta asiasta tarkempaa kuvausta kuin mitä hän spontaanisti kertoo.
- Ota lapsen kertomus vastaan kiirehtimättä. Toimiva tapa päättää asiasta keskustelu on kysyä ”Onko vielä jotain, mitä haluat minulle asiasta kertoa?” tai todeta ”Hyvä kun kerroit asiasta”.
- Kerro lapselle tarvittaessa hänen kehitystasonsa mukaisesti, että joudut ilmoittamaan asiasta muille aikuisille. Älä lupaa olla kertomatta asiasta muille, jos lapsi sitä vaatii. Jos lapsi on kiinnostunut jatkotoimenpiteistä, tuo oma epävarmuutesi esille. Et voi tietää, miten asiat etenevät. Voit sanoa, että aikuiset selvittelevät asioita.
- Kirjaa asiat ylös mahdollisimman tarkasti sellaisena kuin lapsi niistä kertoi. Älä tulkitse tai käytä muita ilmaisuja. Kirjaa lapsen kertomat asiat ja käyttämäsi kysymykset keskustelun aikana tai niin pian kuin mahdollista, sillä muisti on haavoittuvainen. Kirjaa ylös myös tilanne, jossa keskustelu sai alkunsa. Kirjaa ylös, jos tiedät että lapsen kanssa on käyty keskusteluja asiasta myös muulloin.
- Tee mahdollisimman pian ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun. Sinun ei tarvitse olla varma, että kaltoinkohtelua on tapahtunut eikä sinun tarvitse hankkia ”todistusaineistoa” ilmoituksen tueksi. Syytä epäillä – kynnys riittää.
- Jos kyseessä on perheen sisäinen epäily, älä kerro asiasta vanhemmille/perheen muille aikuisille tai lähde selvittämään asiaa heiltä, vaan saat poliisilta ohjeet, miten toimia.
- Jos kyseessä on perheen ulkopuolinen epäily, konsultoi vanhemmille kertomisen osalta poliisia. Vanhempien on hyvä tietää asiasta nopeasti esimerkiksi silloin, kun halutaan estää toiminnan jatkuminen.
- Älä altista lasta kuulemaan aikuisten selvittelyjä asiasta.
- Joskus epäily kaltoinkohtelusta tulee esille vanhemman kertomana. Jos lapsi ei ole paikalla, voit tehdä tarkentavia kysymyksiä. Jos lapsi on paikalla vanhemman kertoessa, älä tee tarkentavia kysymyksiä.
- Tarvittaessa ohjaa vanhempaa niin, ettei hän puhu epäilystä lapsen kuullen tai kysele asiasta lapselta.
- Mikäli lapsella on fyysisiä vammoja tai hän kertoo niistä huolehdi, että hän pääsee asianmukaisesti tutkimuksiin.

(KYS - Barnahus-hanke, Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikkö)

3.3.11 Lapsen katoaminen

Perhehoitoon sijoitetun lapsen katoamisesta tulee viipymättä ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

Mikäli eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen lastensuojelulain muuttamisesta, tulee alla oleva kursivoitu teksti voimaan 1.1.2026:

Jos perhehoidossa sijoitettuna oleva lapsi on poistunut luvattomasti perhekodista tai ei palaa sinne ennalta sovitusti tai lapsi on luvallisen perhekodista poistumisen jälkeen matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovitettu, perhehoitajan on viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Lapsen palauttamiseen sovelletaan muutoin, mitä 69 a §:n 4 momentissa säädetään. (Lastensuojelulaki 69 d §.)

Perhehoitajalla on mahdollisuus saada itselleen kriisitilanteissa myös perhehoitolain 15 § määrittämää tukea ja tavata vastuutyöntekijäänsä.

4 TUKI PERHEHOIDON OSAPUOLILLE

Perhehoidon onnistumisen edellytyksenä on kaikille perhehoidon osapuolille yhdessä ja erikseen annettu oikea-aikainen ohjaus ja tuki.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on varmistaa lapselle hänen ja vanhemmille heidän tarvitsemansa tukipalvelut. Perhehoitajan vastuutyöntekijä huolehtii perhehoitajille ja muille

perheissä asuville lapsille tukipalveluita. Lapsen vanhemman tukeminen vähentää lapsen huolta vanhemman voinnista ja auttaa vanhempaa tukemaan lastaan sijoituksen eri vaiheissa. Kaikkien sijaisperheen jäsenten tukeminen on perusteltua, sillä mitä paremmin koko sijaisperhe voi, sitä paremmin myös sijoitetun lapsen tarpeisiin voidaan perheessä vastata.

Tavoitteena on, että vanhemmat ja perhehoitajat pystyvät toimimaan yhdessä lapsen edun mukaisesti. Rinnakkaisen vanhemmuuden syntyminen ja ylläpitäminen voi vaatia moniammatillista sijaisperheen ja lapsen läheisverkoston vuorovaikutuksen tukea.

4.1 Tuki perhehoitajalle

Perhehoidon järjestämisestä vastaava hyvinvointialue vastaa toimeksiantosopimukseen kirjattavalla tavalla perhehoitajalle annettavasta tarvittavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta, nimetyn vastuutyöntekijän tuesta ja yhteistyöstä, taloudellisesta tuesta, vapaasta sekä hyvinvointi- ja terveystarkastuksesta. Tämän lisäksi voidaan järjestää perhehoitajan tarvitsemaa muuta tukea. Näitä voivat olla esim. mentorointi, perhetyöntekijän tai perheohjaajan apu tai siivousapu.

Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle nimetään jokaista hoidettavaa varten perhehoitajan vastuutyöntekijä. Vastuutyöntekijä on perhehoitajan tukena koko perhehoitosijoituksen ajan, mutta erityisesti esim. sijoituksen alkuvaiheessa, perhehoidon vaativissa tilanteissa tai sijoituksen päättyessä. Vastuutyöntekijä huolehtii perhehoitajan tuen suunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä. Tuen suunnitelman tekemiseen osallistuu myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä mahdollisuuksien mukaan.

Perhehoitaja ottaa sijoitetun lapsen asioissa yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, omaan tukeensa liittyvissä asioissa perhehoidon vastuutyöntekijään sekä tarvittaessa esihenkilöihin ja kiireellisissä tai hätätilanteissa sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

4.1.1 Työnohjaus

Perhehoitajalla on oikeus saada työnohjausta hoito- ja kasvatustyön, perhehoitajan jaksamisen ja perheen voimavarojen tukemiseksi. Pohjois-Savon hyvinvointialueella koordinoidaan yksilö- ja perhekohtaista sekä ryhmämuotoista työnohjausta. Pohjois-Savon hyvinvointialueella työnohjausmuotona suositellaan lähtökohtaisesti ryhmämuotoista työnohjausta. Tarvittaessa ja niin arvioitaessa, on mahdollisuus myös yksilö- tai perhekohtaiseen työnohjaukseen. Perhehoitaja sopii työnohjaukseen hakeutumisesta perhehoitajan vastuutyöntekijän kanssa.

4.1.2 Täydennyskoulutus

Perhehoitajien täydennyskoulutusten katsotaan ylläpitävän perhehoidon osaamista ja ymmärtämystä perhehoidon teemoista ja ajankohtaisista ilmiöistä. Ensisijaisesti perhehoitajille tarjotaan hyvinvointialueen järjestämiä maksuttomia koulutuksia, joihin osallistumisen matkakulut perhehoitaja voi hakea lapset hoitoon sijoittaneelta hyvinvointialueelta. Alueellisesti järjestettävistä perhehoidon täydennyskoulutuksista tiedotetaan uutiskirjeessä ja hyvinvointialueen verkkosivuilla. Osa Pohjois-Savon hyvinvointialueen järjestämisestä lastensuojelun perhehoidon täydennyskoulutuksista on velvoittavia kaikille toimeksiantosuhteisille perhehoitajille, esim. lääkehoidon koulutus.

4.1.3 Mentorointi

Perhehoidon mentorointi on kokeneen, mentorikoulutuksen käyneen, perhehoitajan antamaa vertaisasiantuntija-apua tehtävänsä alkuvaiheessa olevalle perhehoitajalle, aktorille. Mentorointi voidaan sopia tukemaan perhehoitajuudessa kasvua myös erilaisissa kriisitilanteissa. Mentorointia voidaan käyttää tukena esimerkiksi perhehoidon haastavissa kasvatus- ja vuorovaikutustilanteissa sekä perhehoidon päättymisvaiheissa.

Mentorointi perustuu luottamukseen ja osapuolet ovat vaitiolovelvollisia. Salassa pidettävistä ja yksityisyyden suojan piiriin kuuluvista asiakasasioista keskusteluun tarvitaan suostumus. Lapsen asioista vastaava hyvinvointialueen sosiaalityöntekijä kysyy luvan lapsen vanhemmilta/hoitajilta sekä tarvittaessa myös perhehoidossa olevalta lapselta ja hänen edunvalvojaltaan. Mentorointi toteutetaan mentorintisopimuksen mukaisesti suunnitelmallisesti yhteistyössä aktorin, sijaisperheen vastuutyöntekijän ja mentorin kanssa. Osana hyvinvointialueen perhehoidon toimintaa koordinoidaan mentorointia.

4.1.4 Perhehoitajien vertaistuki

Perhehoitajille järjestetään vertaistapaamisia sekä sijaisperheiden retkiä ja virkistystapahtumia eri puolilla Pohjois-Savoa. Tapaamisista ja tapahtumista tiedotetaan perhehoidon uutiskirjeessä.

Vertaisryhmässä aloittamisesta tulee sopia etukäteen perhehoitajan vastuutyöntekijän kanssa. Perhehoitajalle ja hänen perheelleen mahdollistetaan osallistuminen vertaisryhmätoimintaan. Perhehoitaja voi hakea vertaistapaamisiin osallistumisten matkakulut lapsen sijoittaneelta hyvinvointialueelta.

4.1.5 Tuki vanhemman ja perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä

Vanhemmuus jatkuu lapsen perhehoidon ajanakin, vaikka olosuhteet ovat erilaiset. Huoltajuus säilyy lapsen vanhemmalla tai vanhemmilla huostaanoton jälkeenkin. Perhehoitajan ja vanhemman välinen sujuva yhteistyö auttaa sijoitettua lasta sopeutumaan elämään kahden tai useamman kodin ja perheen välillä.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen edun mukaisesta yhteydenpidosta ja siitä sopimisesta sekä vanhempien että muiden lapselle läheisten henkilöiden osalta. Yhteydenpidon tukeen kuuluu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan vastuutyöntekijän konkreettinen vuorovaikutuksen tuki esimerkiksi perhehoitajan tai vanhemman kotona tapahtuvilla lapsen tapaamisilla.

Vanhempien kanssa sovitaan yhteydenpidosta lapsen kanssa, mutta lapsen mielipide yhteydenpidosta on aina huomioitava. Jos sopimukseen ei päästä, voidaan tehdä päätös yhteydenpidon rajoittamisesta, kun sen edellytykset täyttyvät. Tilanteissa, joissa henkilön turvallisuuteen kohdistuu ilmeinen uhka, voidaan anoa turvakieltoa Digi- ja väestötietovirastolta lapsen olinpaikan salaamiseksi. Hakijana on näissä tilanteissa hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaava toimielin lapsen laillisena edustajana. Turvakielemääräys voi ensimmäisellä kerralla olla voimassa enintään viisi vuotta. Sitä voidaan jatkaa kaksi vuotta. Myös lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen vanhemmille tai hoitajille lastensuojelulain nojalla voi tulla kyseeseen.

4.2 Sijoitettujen lasten ja nuorten sekä sijaissisarusten tuki

Sijaissisarukset, eli perhehoitajien biologiset ja adoptoidut lapset tai muut perheeseen sijoitetut lapset, voivat parhaimmillaan olla merkittävä voimavara sijoitetulle lapselle. Vastavuoroisten, lämpimien sisarusuhteiden syntymisellä perhehoidossa voi olla sijoitetun lapsen elämänkaaressa ja muissa ihmissuhteissa pitkäkestoinen, myönteinen merkitys.

Monet sijaissisarukset kaipaavat vertaistukea, kun taas toiset eivät koe tarvitsevänsä sitä.

Sijaissisaruksille tarjottavaa tukea on saatavilla perhehoitoa koordinoivan henkilöstön kautta.

Perheeseen sijoitettuja lapsia koskevat lastensuojelun päätökset koskettavat usein myös sijaissisarusten elämää ja arkea. Tämä tulee huomioida päätöksiä tehtäessä.

Hyvinvointialue kokoaa vertaistukitarpeita ja järjestää tarvittaessa vertaistapaamisia perhehoitoperheiden lapsille. Myös yhdistykset ja järjestöt järjestävät vertaistoimintaa. Nuorten vertaistukihenkilötoimintaa voidaan hyödyntää mm. lapsen sijoituksen alkuvaiheessa, sijaishuollon aikana, sijoituksen päättymisen yhteydessä tai jälkihuollon aikana. Nuorten vertaistukihenkilöllä on omakohtainen kokemus sijaishuollosta, ja hän on saanut koulutuksen tehtävänsä. Vertaistukihenkilötoiminta mahdollistaa vertaistuen toteutumisen ja kokemusten luottamuksellisen jakamisen sijaishuollossa olevalle/olleelle nuorelle.

5 PERHEHOITAJAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET

Perhehoitaja hoitaa lakiin perustuvaa julkista hallintotehtävää (perustuslaki 124 §, LsL 49 § 1–2 mom.). Perhehoitajalla on velvollisuus turvata lapselle hyvä hoito ja kasvatus sekä ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Velvollisuutena on myös edistää lapsen oikeuksien toteutumista sekä tukea ja edesauttaa lapsen ja hänen vanhempiansa sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden välistä yhteydenpitoa siten kuin asiakassuunnitelmassa on sovittu.

Perhehoitajan velvollisuutena on lisäksi edistää lapsen pääsemistä hoitoon ja erityisen tuen järjestymistä. Perhehoitajan tulee tehdä yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sekä lapsen vanhempien kanssa lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa, osallistua perhehoidon neuvotteluihin ja pitää salassa lapsesta ja hänen vanhemmistaan sekä muista tälle läheisistä henkilöistä saamia tietoja.

Lapsen oikeutta hyvään hoitoon ja kasvatukseen tukee se, että perhehoitaja hakee ja ottaa vastaan tukea suunnitelmallisesti sekä apua tarvittaessa. Perhehoitajalla on oikeus avoimeen keskusteluun tuen tarpeista perhehoidon tuesta vastaavan työntekijän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sekä sijoituskohtaiseen tukeen.

5.1 Muutoksista ilmoittaminen

Perhehoitajan perheen elämässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan sijoitetun lapsen elämään ja näin ollen lapsesta vastuussa olevan sijoittajatahon on välttämätöntä tietää näistä muutoksista.

Perhehoitaja on velvollinen ilmoittamaan perhehoidossa tapahtuneista muutoksista perhehoidon työntekijälle ja lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle sille hyvinvointialueelle, joka on sijoittanut hoidettavan sekä hyvinvointialueelle, jossa perhekoti sijaitsee.

Tiedossa olevista muutostilanteista on hyvä keskustella hyvissä ajoin etukäteen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhehoidon työntekijä voivat osallistua muutoksen tuomien asioiden ratkomiseen jo hyvissä ajoin ja vaihtoehtoja on hyvä miettiä yhdessä. Esimerkiksi sijaisvanhempien eron sattuessa sijaisperhe ei voi päättää lapsen asumisesta ja yhteydenpidosta itse. Perhehoitajan uuden puolison myötä tulee lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tuesta vastaavan työntekijän yhteistyössä selvittää muutoksen vaikutus perhehoidon toteutukseen sekä arvioida uuden puolison soveltuvuus sijaisvanhemmaksi. Mikäli puoliso ei ole käynyt perhehoidon valmennusta, järjestetään valmennus hänelle tai molemmille puolisoille yhdessä.

Mikäli sijaisperhettä kohtaa jokin vakava kriisi, esimerkiksi jos joku perheenjäsen sairastuu vakavasti, tulee perhehoitajan keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa tilanteesta ja sen vaikutuksista sijoitettuun lapseen. Perhehoitajan tulee ilmoittaa perhehoitoon tulevista uusista perheenjäsenistä tai päätoimisena perhehoitajana olevan hakeutumisesta työhön kodin ulkopuolelle perhehoidossa jo olevien lasten asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja perhehoidon työntekijälle.

5.2 Yhteistyö

Perhehoitajan tehtävään sisältyy yhteistyötä lapsen elämänpiirin kuuluvien tahojen ja viranomaisten kanssa. Toimeksiantosopimus velvoittaa perhehoitajan tekemään yhteistyötä lapsen asioissa ja tukemaan lapsen yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Lapsen asiakassuunnitelmassa sovitaan yhteistyön tavoista lapsen vanhempien ja läheisten kanssa. Perhehoitajan tulee osaltaan toimia rakentavasti yhteistyöverkostossa. Perhehoitaja tuo omat näkökulmansa esille yhteisneuvotteluissa lapsen arjen asiantuntijana.

Yhteistyön ja vuorovaikutuksen rakentaminen perhehoidossa on työntekijöiden ja perhehoitajien yhteinen tehtävä (ks. esim. Askelmerkkejä perhehoitajan ja perhehoidon työntekijän yhteistyön rakentamiseen; Pesäpuu 2025). Perhehoitajalla on oikeus ja velvollisuus pyytää tukea yhteistyöhön silloin, kun yhteistyössä on tarkasteltavia asioita tai se ei suju. Yhteistyön rakentamista voi tukea esimerkiksi yhteiset koulutukset, työohjaus ja mentorointi. Esim. täydennyskoulutukseen osallistuminen voi olla toimeksiantosopimuksessa tai perhehoitajan tuen suunnitelmassa sovittu velvoite.

Perhehoito on suurelta osin omalla persoonalla tehtävää tunnettyötä. Jotta perhehoitajan ja lapsen välinen tunnettyö ja sitä kautta vaikuttava perhehoito on mahdollista, tarvitaan yhteistyötä yksityisen ja julkisen, perhehoitajan ja perhehoitoa järjestävän tahon välillä. Sijaishuollon aikainen yhteistyö voi olla vaativaa ja perhehoitajan tulee saada tukea tällä osa-alueella. Perhehoitajalla on tarvittaessa mahdollisuus keskusteluun oman vastuutyöntekijän kanssa.

5.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi. Asiakirjan salassapidon lakkaamisesta sosiaalihuollossa on voimassa, mitä siitä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 31 §:ssä.

Sosiaalihuollon järjestäjä tai tuottaja tai niiden palveluksessa oleva samoin kuin sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan

tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan palveluksessa tai tehtävän hoitaminen niiden lukuun on päättynyt. Tämä koskee myös perhehoitajia. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asiakkuuden perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asiakasta itseään.

Edellä mainittu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa saa kuitenkin käyttää muitakin kuin häntä itseään koskevia tietoja, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai velvollisuuden hoitamista koskevasta asiasta, johon asiakkaan tiedonsaantioikeus on perustunut (15 §).

Perhehoitajan tulee noudattaa voimassa olevan tietosuojalainsäädännön edellyttämiä menettelytapoja sekä henkilötietojen käsittelyä ja suojaamista koskevia säännöksiä. Lapsen perhehoitoon sijoittanut hyvinvointialue on lasta koskevien henkilötietojen rekisterinpitäjä. Lisäksi perhehoitajaa sitoo asiakirjojen salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus perhehoidossa saaduista tiedoista. Jo tieto asiakkuudesta on salassa pidettävä tieto. Hän ei siis saa ilmaista saamiaan tietoja kenellekään sivulliselle ennen lapsen sijoitusta, perhehoidon aikana eikä sen päätyttyä. Häntä sitoo myös hyväksikäyttökielto: saatuja tietoja ei saa käyttää salassa omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

Lasten yhdenvertaisen kohtelun kannalta voi joskus olla perusteltua julkaista kuva esim. harrastustoiminnassa tai perhekodin yhteisissä toiminnoissa, joissa näkyy myös sijoitettu lapsi. Julkaisuun on kuitenkin oltava lapsen, huoltajan sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa. Yleensä salassa pidettävistä tiedoista voi antaa sivulliselle tietoa vain asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa nimenomaisella suostumuksella. Jos alaikäinen kykenee ymmärtämään asian merkityksen, suostumus häntä itseään koskevien tietojen luovuttamiseen on pyydettävä häneltä itseltään, muutoin suostumuksen antaa hänen laillinen edustajansa. Huostaanotetun lapsen osalta suostumuksesta on siis neuvoteltava lapsen, huoltajan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkominen voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

5.3.1 Vaitiolovelvollisuuden toteuttaminen

Perhehoitajat toteuttavat vaitiolovelvollisuutta aktiivisesti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja heillä on erilaisia keinoja esimerkiksi vastata vuorovaikutuskumppanin kysymyksiin vaitiolovelvollisuutta rikkomatta. Sijaisperheen ulkopuolisissa keskusteluissa on syytä olla erityisen tarkkana. Sen sijaan perheen sisäisissä keskusteluissa painopiste on lasten yksityisyyden suojaamisen ohella perheen lasten keskinäisen yhteisymmärryksen ja tasa-arvon kokemuksen ylläpitämisessä. Niin kertominen kuin kertomatta jättäminen on perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa aina arvioitava tapauskohtaisesti perheen lasten edun näkökulmasta, ja tämä on perhehoitajien tehtävä.

Perhehoitajan biologiset ja adoptoidut lapset ja sijoitetut lapset eivät ole toimeksiantosopimuksen osapuolia. Vaitiolovelvollisuus ei siten suoraan koske perhehoitoperheen lapsia, vaan he saavat puhua omista asioistaan. Sen sijaan lapsille opetetaan ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla, mitkä asiat ovat ihmisten yksityisasiota sekä miten ja kenen kanssa ko. asioista keskustellaan. Sosiaalityöntekijä tai perhehoidon työntekijä voi myös käydä perheen lasten kanssa keskustelua, mutta pääasiassa vuorovaikutustaitojen opettaminen on perhehoitajan tehtävä, joka toteutuu arjen vuorovaikutustilanteiden yhteydessä.

Vertaisryhmissä ja muussa vertaisuuteen perustuvassa tuessa on tärkeää huolehtia salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden toteutumisesta. Mikäli sijoitetun lapsen asioita käsitellään esim. mentoroinnissa, tulee siihen olla lapsen ja huoltajan lupa.

5.3.2 Asiakirjojen säilyttäminen

Salassapitovelvollisuuteen kuuluu, että salassa pidettävää asiakirjaa, sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Myöskään teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla ei saa antaa niitä sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi.

Perhehoitajan tulee säilyttää lasta ja hänen asiaansa koskevat asiakirjat asiakaskohtaisissa kansioissa perhekodissa, lukitussa kaapissa. Lapsen ollessa perhehoidossa hänestä kertyy asiakirjoja myös esim. koulusta ja terveydenhuollosta. Nämä eivät yleensä ole lastensuojelun asiakasasiakirjoja. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä tehtävä on arvioida, mitä tietoa perhehoitaja tarvitsee toteuttaakseen hyvää perhehoitoa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa voi pyytää asiakirjat tarpeen mukaan nähtäväkseen ja ottaa tarvittaessa kopion, jos se on tarpeen perhehoitajan tehtävien toteuttamisen ja lapsen hoidon kannalta. Perhehoidon päättyessä asiakirjat palautetaan lapsen sijoittaneelle hyvinvointialueelle.

5.4 Raportointi

Perhehoitajan tehtävään kuuluu tuottaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän pyynnöstä tietoa sijoitetun lapsen arjesta raportoimalla kirjallisesti. Raportointia vaativia tilanteita voivat olla esim. siirtymä-, kriisi- ja muutostilanteet, tutkimusjaksot ja muut tavallisesta arjesta poikkeavat vaiheet. Raportointi voidaan tehdä esim. hyvinvointialueen toimittamalla lomakkeella tai muulla lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla tavalla. Yksilöllisesti voidaan sopia myös muusta dokumentoinnista, jos se on kyseisen lapsen kohdalla tarkoituksenmukaista. Perhehoitajan tuottaman tiedon ohella raportointi sisältää lapsen omat terveiset sosiaalityöntekijälle.

Perhehoitajan tuottama kirjallinen arjen tieto on osa yhteisen ymmärryksen rakentamista ja suunnitelmallista perhehoitoa sijoitetun lapsen hyvän avo- ja sijaishuollon toteutumiseksi. Raportin sisältö koostuu esimerkiksi seuraavista teemoista: lapsen arki, suhteet perheessä, kaverisuhteet, terveys, psyykkinen vointi, harrastukset, koulu ja yhteydenpidon toteutuminen läheisten kanssa.

5.5 Perhehoitajan ja hänen perheensä yksityisyydensuoja

Lastensuojelun perhehoito on julkinen hallintotehtävä, joka toteutuu yksityiskodissa. Yksityiselämän suoja koskee kuitenkin myös perhehoitajia ja heidän perheenjäseniään. Ennakkovalmennusraportti tai muu perhehoitajan arviointi ja perhehoitajan tuen suunnitelma sisältävät hyvin yksityiskohtaista tietoa mm. perhehoitajan sekä hänen perheensä henkilöhistoriasta, parisuhteesta sekä terveys- ja taloustilanteesta, eivätkä nämä tiedot kuulu henkilöille, joilla on oikeus saada lapsen tiedot luettavakseen, kuten lapsen huoltajille.

Perhehoitajarekisteriin kirjataan perheestä perheen suostumuksella sopivan, turvallisen perhehoitopaikan löytämiseksi tarpeelliset tiedot. On kuitenkin väistämätöntä, että myös lapsen asiakirjoihin joudutaan asiakastietolain mukaisesti kirjaamaan tiettyjä perhehoitoa koskevia, asiakkaan asian kannalta välttämättömiä asioita ja siten myös perhehoitajaa ja perhekotia koskevia seikkoja.

5.6 Oikeus saada tietoa

Perhehoitajalla on oikeus saada itseään koskevat asiakirjat tai asiakirjat itseä koskevin osin tiedoksi (julkisuuslaki 12 §). Viranomainen arvioi, miltä osin tietoja voidaan luovuttaa.

Perhehoitajan ollessa asiaan osallisena hänellä on oikeus saada tietoa, joka voi tai on voinut vaikuttaa lapsen lastensuojeluasian käsittelyyn. Perhehoitajalla on myös oikeus saada sijoittavalta hyvinvointialueelta salassapitosäädösten estämättä lapsen hoitamiseksi välttämättömät tiedot. Katso tarkemmin luvusta 3.3.5.

5.7 Kuuleminen asiaan osallisena

Ennen päätöstä lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta tai huostaanoton lopettamisesta 12 vuotta täyttäneelle lapselle, vanhemmalle, huoltajalle ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Toimeksiantosuhteiselle perhehoitajalle on siis varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa silloin, kun lapsen sijaishuoltopaikkaa ollaan muuttamassa tai huostassapitoa lopettamassa paitsi, jos lapsi on ollut perhehoitajan luona vasta lyhyen aikaa. Perhehoitajalla on myös oikeus hakea muutosta edellä mainituissa asioissa. Kuulemisen yhteydessä ja prosessin kuluessa perhehoitajalla on oikeus tietoihin, jotka ovat vaikuttaneet tai voineet vaikuttaa asian ratkaisuun.

Perhehoitaja ei voi hakea muutosta yhteydenpidon rajoittamista koskevaan viranhaltijan päätökseen. (LsL 20 §, 42 § [12.2.2010/88]; hallintolaki 434/2003 34 §.)

5.8 Oikeus vapaaseen

Jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu, hyvinvointialueen tulee järjestää perhehoitajalle mahdollisuus vapaaseen, jonka pituus on kaksi vuorokautta kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana. Perhehoitajan jaksamisen ja lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi oikeus vapaaseen ja lapsen sijaishoito voidaan toteuttaa lain vähimmäismäärää laajempaanakin.

Perhehoidon järjestämisestä vastaavan hyvinvointialueen tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi. Lasten perhehoito sitoo perhehoitajan ympärivuorokautisesti tehtävään. Vapaan tarkoitus on taata perhehoitajalle mahdollisuus irrottautua sitovasta tehtävästään ja tukea hänen jaksamistaan. Mikäli perhehoidossa on useampi kuin yksi lapsi, tulee vapaa pyrkiä järjestämään kaikkien perhehoidossa olevien lasten osalta yhtä aikaa. Perhehoitajalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa vapaan ajankohtaan. Sijaishoitojärjestelyllä voidaan huolehtia kaikkien perheessä elävien lasten saman aikaisesta sijaishoidosta, kun se nähdään tarkoituksenmukaisena. Perhehoitajan vapaan toteuttamisesta ja korvausten suorittamisesta sovitaan toimeksiantosopimuksessa.

Toimeksiantosopimusta tarkistetaan myös vapaan toteuttamistapojen osalta tarpeen mukaan. Esimerkiksi lapsen kasvaminen voi aiheuttaa muutostarpeita vapaan järjestämiseen. Perhehoitajan vapaajakson pituudessa tulee huomioida lapsen tarpeet ja lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhehoitaja arvioivat asian yhteisessä keskustelussa ja tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä konsultoi lapsen hyvin tuntevaa terveydenhuollon

ammattilaista. Mikäli perhehoitajalla on jaksamiseen liittyviä haasteita ja tarve ylimääräisille vapaille, on perhehoidon työntekijä mukana lisävapaiden suunnittelussa.

Hyvinvointialue voi järjestää perhehoitajan vapaan tai muun tilapäisen poissaolon ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä 6 §:ssä säädetyt edellytykset täyttävän henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan sijaishoidosta omassa kodissaan, perhehoitajan tai hoidettavan kotona. Sijaishoito voidaan järjestää, jos perhehoitaja suostuu siihen ja järjestely arvioidaan hoidettavan edun mukaiseksi.

Mikäli sijaisperheen lähiverkostosta löytyy sopiva henkilö toteuttamaan sijaishoitoa, henkilö ohjataan sijaishoitovalmennukseen. Sijaishoitajana toimiminen edellyttää sijaishoitajavalmennukseen osallistumista sekä tehtävään hyväksymistä.

Sijaishoitopaikan hoitovuorokausi alkaa lapsen saapumisesta sijaishoitopaikkaan, ja korvaukseen oikeuttava aika päättyy lapsen lähtiessä sijaishoitopaikasta. Sijaishoitajalle maksetaan perhehoidon lapsikohtaiset palkkiot ja kulukorvaukset hoitovuorokausien mukaan. Yleisenä periaatteena perhehoitajan vapaan ajalta ei vähennetä palkkiota eikä kulukorvausta. Sijaishoitajalle järjestettävään koulutukseen ja tukeen sovelletaan 15 §:ää ja hänen sosiaaliturvaansa 20 §:ää.

Perhehoitajan vapaan järjestämisessä on huomioitava, että vapaan pituutta mitataan laissa vuorokausina, ei päivinä. Perhehoitajan vapaavuorokaudet eivät välttämättä kulu samaa tahtia kuin sijaishoitopaikan hoitovuorokaudet. Vuorokausien kulumiseen vaikuttaa esimerkiksi sijaishoitopaikan etäisyys perhekodista. Hyvinvointialue voi aina tarjota perhehoitajalle myös enemmän vapaavuorokausia kuin mitä laki edellyttää. Jos perhehoitajan vapaa on järjestetty siten, että hän kuljettaa lapsen sijaishoitopaikkaan, perhehoitajan vapaavuorokausi alkaa vasta silloin, kun hän palaa kotiinsa tai kun lapsen hoitoon jättämisestä on kulunut kotiinpaluuseen tarvittava aika. Vapaa päättyy, kun perhehoitaja lähtee kotoaan tai lomanviettopaikasta hakemaan lasta sijaishoitopaikasta.

Vapaita ei voi kerryttää seuraavan vuoden puolelle pidettäväksi. Mikäli perhehoitajan kanssa on sovittu vapaiden korvaamisesta rahana tai vapaan pitäminen ei ole mahdollistunut, pitämättömät vapaat korvataan vuosittain vastaavan suuruisella palkkiolla kuin kunkin lapsen lapsikohtainen hoitopalkkio kuukaudessa eli kuukauden ylimääräisellä lapsikohtaisella hoitopalkkiolla. Pitämättömät vapaat korvataan rahana kaksi kertaa vuodessa: tammi-kesäkuu on maksussa elokuun loppuun mennessä ja heinä-joulukuu on maksussa helmikuun loppuun mennessä. Perhehoitajan tulee tallentaa pidetyt vapaat Oima-palveluun lapsikohtaisesti.

Lyhytaikaisessa perhehoitosuhteessa oikeus vapaaseen korvataan pitämättömien vapaiden osalta rahana, mikäli lapsi on lype-hoidossa vähintään 14 vrk kalenterikuukaudessa. Tällöin kuukauden lapsikohtainen hoitopalkkio suhteutetaan kertyneisiin vapaa-arkipäiviin: 2 vrk:n pitämättömän vapaan korvaus saadaan jakamalla koko kuukauden lype-palkkio 12:lla. Lyhytaikaisen perhehoidon hoitojakson aikana kertyneet pitämättömät vapaat laitetaan maksuun sijoituksen päättyessä.

Toimeksiantosopimuksen tehnyt perhehoitaja/sijaishoitaja ei ole työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa työsuhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen. Siten työsuhteisiin liittyvät elementit ja käsitteet, kuten lomanmääräytymisvuosi, eivät sovellu perhehoitajan/sijaishoitajan vapaan määrittelyyn tai siitä sopimiseen. (Perhehoitolaki 263/2015, 13 §.)

5.8.1 Perhehoitajan muu poissaolo

Perhehoitajan irrottautuminen sitovasta tehtävästä esimerkiksi sijoitettujen lasten neuvotteluihin, koulutuksiin ja työnohjauksiin voidaan mahdollistaa järjestämällä esimerkiksi päivähoito tai perhetyöntekijä tai toimeksiantosopimuksella sijaishoitaja tarkoituksenmukaiselle ajalle hoitamaan lasta.

Perhehoitajan sairauden ajalle on tarvittaessa järjestettävissä lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä hyvinvointialueen, järjestöjen tai yksityisenä sosiaalipalveluna tai sovittavissa sijaishoitaja tai tehtävissä tilapäinen sijoitus toiseen perheeseen. (Perhehoitolaki 14 §.)

5.9 Perhehoitajan sosiaali- ja eläketurva

Perhehoitolain 20 § mukaisesti hyvinvointialue vakuuttaa perhehoitajan työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015) 3 §:n 1 momentin mukaisella vakuutuksella. Toimeksiantosuhteisen perhehoitajan eläketurvasta säädetään julkisten alojen eläkelaissa.

Perhehoitajalla on tietyin edellytyksin oikeus hoitovapaaseen ja osittaiseen hoitovapaaseen (työsopimuslaki 4. luku, 3 §, 4 §).

Ajantasaista tietoa löytyy esim. KELA: n internet-sivuilta. Eläkkeestä, sairauspäivärahasta, kuntoutustuesta, työkyvyttömyyseläkkeestä, perhehoitajan vanhempainpäivärahasta, kuntoutus- ja osakuntoutusrahasta, erityishoitorahasta, opintotuesta ja työttömyysturvasta löytyy kattava Perhehoidon tietopaketti myös Perhehoitoliiton verkkosivuilta.

5.10 Hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Hyvinvointialueen on järjestettävä toimeksiantosopimuksessa sovittavalla tavalla perhehoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveystarkastuksia tarpeen mukaan. Päätoimiselle perhehoitajalle mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen on järjestettävä vähintään joka toinen vuosi.

Perhehoitaja varaa ajan ottamalla yhteyttä oman asuinalueen alueelliseen palvelunumeroon tai sairaanhoitajan chatiin.

6 VANHEMMAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET

Huostaanotto ei siirrä eikä poista vanhemman huoltajuutta. Huostaanotetun lapsen huoltajalla on oikeus päättää lapsen uskonnosta, kansallisuudesta ja nimestä. Tämä edellyttää kuitenkin lausuntoa sosiaaliviranomaiselta, jonka huostassa lapsi on. Tarkoituksena on varmistaa, ettei lapsen identiteettiä tarpeettomasti tai toistuvasti horjuteta. Myös lapsen uskonnollinen itsemääräämisoikeus on huomioitava iän ja kehitystason myötä.

Sijoitetun lapsen vanhempaa sitovat samat ihmisoikeussopimukset ja kansallinen lainsäädäntö kuin muitakin aikuisia. Vanhempi saattaa tarvita tukea huolehtiakseen velvollisuuksistaan. Vanhempien ja läheisten kyky yhteistyöhön perhehoitajan kanssa helpottaa lapsen sopeutumista uuteen perheeseen. Sosiaalityöntekijän rooli yhteistyön edistämisessä on merkittävä.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Sosiaalihuollolle kuuluva päätösvalan laajuus lapsen asioissa riippuu siis aina huostaanoton tarkoituksesta.

Sijoituksen aikana huoltajalla on oikeus saada tietoa lapsensa asioista, ellei tiedon luovuttamiselle ole rajoitusperustetta mm. lapsen edun vaarantumisen vuoksi. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tiedottaa huoltajalle ratkaisuihin, jotka vaikuttavat oleellisesti lapsen elämään. Myös perhehoitaja tai muun sijaishuoltopaikan edustaja kertoo esim. lapsen ja huoltajan yhteydenpidon yhteydessä lapsen arjen oleellisista ajankohtaisista asioista. Tietojen luovuttamisesta julkisuuslain nojalla päätetään kuitenkin sosiaalitoimessa.

Vanhemmalla on sijoituksen aikana oikeus pitää yhteyttä lapseen asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla. Jos lapsen vanhempi on eri mieltä yhteydenpidon määrästä tai muodosta siten että asiasta ei päästä sopimukseen, hänellä on oikeus saada sosiaalityöntekijältä valituskelpoinen yhteydenpidon rajoittamispäätös, johon hän voi hakea muutosta.

Huoltajalla on myös oikeus toimia lapsen edunvalvojana taloudellisissa asioissa sekä oikeus käyttää lapsen puolesta puhevaltaa kaikissa lapsen omaisuutta ja taloutta koskevissa asioissa ja esimerkiksi nostaa varoja lapsen omalta pankkitililtä. Huoltajalla ei ole oikeutta puuttua holhoustoimilain mukaan määrätyn lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojan määräysvallassa oleviin varoihin, joita voivat olla esim. perintövarat ja henkivakuutuskorvaukset.

Huoltajalla on oikeus osallistua keskusteluun lapsen terveydenhuollon toimenpiteiden vaihtoehtoista lapsen kanssa lapsen ikätaso huomioiden, ellei kyse ole esimerkiksi kiireellisestä terveydenhuollon toimenpiteestä. Huoltajan oikeuteen edustaa lasta terveydenhuollon asioissa riippuu huostaanoton tarkoituksesta, kuten edellä on todettu.

Samoin edellytyksin hänellä on oikeus osallistua lapsen asioita koskevaan päätöksentekoon lapsen kouluopetuksen järjestämisestä. Huoltajalla on oikeus tulla kuulluksi ja saada kertoa omat käsityksensä siitä, miten ja missä opetusta tulisi lapselle antaa, kun lapselle järjestetään hänen tarpeittensa mukaista opetusta.

Perhehoidossa olevan lapsen vanhemmilla on oikeus lastensuojelun tukeen ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon tukiin ja palveluihin. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa.

7 PERHEHOITOA MÄÄRITTELEVÄT SOPIMUKSET

Hyvinvointialueen tehtävänä on huolehtia sopimusten tekemisestä ennalta tai viivytyksettä. Sopimus on virallinen kahden osapuolen välinen asiakirja, jossa sovitaan molempinpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Sopimuksen tekeminen edellyttää aina neuvottelua siinä sovittavista asioista.

Sopimus sitoo sen tekijöitä noudattamaan sitä. Sopimusta tulee tarkistaa tilanteen muuttuessa ja toisen sopijapuolen sitä esittäessä. Sitä ei voi muuttaa yksipuolisesti. (Hyvää perhehoitoa.

Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti, 2019 Perhehoitoliitto ry.)

7.1 Toimeksiantosopimus

Perhehoitajan ja hyvinvointialueen välisessä toimeksiantosopimuksessa tulee sopia:

1. Perhehoitajalle maksettavan palkkion määrästä ja suorittamisesta
2. Perhehoidosta ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan kalenterikuukausittaisen käyttövarojen maksamisesta
3. Perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta
4. Hoidon arvioidusta kestosta
5. Perhehoitajan oikeudesta vapaaseen, vapaan toteuttamisesta sekä palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta
6. Hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämisestä
7. Perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä näiden toteuttamisesta
8. Toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta
9. Tarvittaessa muista perhekotia ja perhehoitoa koskevista seikoista
10. Yhteistyöstä hyvinvointialueen ja perhehoitajan kesken

Toimeksiantosopimusta tarkistetaan hoidon kestoa tai sisältöä koskevien muutosten vuoksi sekä myös, kun sen tarkistamiseen muutoin on aihetta.

Toimeksiantosopimukset laaditaan OIMA-järjestelmään ja ovat siellä sähköisesti allekirjoitettavissa.

Perhehoitolaissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen tehnyt ei ole työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa työsuhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen.

7.1.1 Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen

Jos toimeksiantosopimuksessa ei ole toisin sovittu, voidaan toimeksiantosopimus irtisanoa päättymään irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua.

Jos valvonnan yhteydessä perhekoti tai siellä annettava hoito todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hoidon järjestämisestä vastaavan hyvinvointialueen tulee pyrkiä saamaan aikaan korjaus. Jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai jos puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa, toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Toimeksiantosopimuksen irtisanomisajalta sijoittava hyvinvointialue maksaa sijaisperheelle palkkion ja kulukorvauksen, mikäli lapsi edelleen asuu perheessä. Jos lapsi ei asu perheessä, maksetaan vain palkkio. Osapuolten on tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen mahdollista sopia yhdessä toisinkin. Jos sijaisperheessä todetaan sellaisia hoidollisia puutteita, ettei sijoitusta voida jatkaa, voidaan toimeksiantosopimus purkaa välittömästi. Tällöin ei makseta kulukorvausta eikä palkkiota.

Toimeksiantosopimuksen irtisanominen on tehtävä kirjallisesti.

Laadukas perhehoidon toteutus sisältää työskentelyn perheiden kanssa sijoitusten päättyessä odottamattomastikin. Tukea katkenneen sijoituksen kokeneille löytyy Perhehoitoliiton vertaisviikonlopuista tai työnohjausta järjestäviltä tahoilta ja hyvinvointialueen perhehoitoa koordinoivalta henkilöstöltä.

Mikäli eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen lastensuojelulain muuttamisesta, tulee alla oleva kursivoitu teksti voimaan 1.1.2026:

Pitkäaikaista perhehoitoa omassa kodissaan tarjoaville perhehoitajille maksetaan yhden kuukauden takuupalkkio siinä tapauksessa, että perhehoito on päättynyt ennakoimattomasti ja perhehoitajasta itsestään riippumattomasta syystä eikä perhehoitajan kotiin sijoiteta uutta hoidettavaa toimeksiantosopimuksen irtisanomisaikana.

7.2 Sopimus korvauksista ja muusta tuesta haettaessa perhehoitajaa oheishuoltajaksi

Perhehoitajalle on mahdollista hakea perheeseen sijoitetun lapsen oheishuoltajuus esimerkiksi silloin, kun lapsen huostaanotto on mahdollista lakkauttaa uskomalla lapsen huolto perhehoitajalle (Lastensuojelulaki 46 §).

Jos lapsen huolto on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla uskottu vanhempien sijasta perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, voi hyvinvointialue edelleen maksaa näille lapsen ylläpidosta ja hoidosta aiheutuvaa korvausta sekä tarvittaessa palkkiota ja tukea lapsen hoitoa ja kasvatusta muutoinkin. Hyvinvointialueen tulee, ennen kuin se tekee hakemuksen tai antaa tuomioistuimelle selvityksen lapsen huollon siirtämisestä toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, sopia heidän kanssaan tässä momentissa tarkoitetuista tukitoimista sekä palkkiosta ja korvauksesta. Samalla tulee arvioida, onko lapselle tarpeen määrätä erillinen edunvalvoja.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Lapsella on oikeus elatukseen huoltajiltaan myös lapsen asuessa huoltajan sijasta oheishuoltajan luona. Lapsilisä maksetaan lapsesta huolta pitävälle henkilölle. Lapsen elatuksesta tehdään vahvistetut sopimukset vanhempien ja edunvalvojan sijaisen kanssa ja elatusmaksut maksetaan huoltajan oheen määrätylle oheishuoltajalle lapsen elatukseen. Mahdollisista korvauksista ja muista tuista tulee sopia ennen oheishuoltajuusmääräyksen antamista. Huoltoratkaisun jälkeen kyse ei enää ole toimeksiantosuhteisesta perhehoidosta, joten toimeksiantosopimuksen sijaan tehdään muu sopimus. Korvauksen suuruus määräytyy erillisen arvion mukaan.

8 PERHEHOIDON PALKKIOT JA KORVAUKSET

Jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu, perhehoitajalla on lain mukaan oikeus saada hoidosta palkkiota (hoitopalkkio). Hoitopalkkion määrän tulee vastata henkilön hoidettavuutta ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon toiminnan luonne.

Perhehoidossa olevan henkilön hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista perhehoitajalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus (kulukorvaus), kuitenkin vähintään sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vuosittain vahvistama kulukorvauksen vähimmäismäärä perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa, jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu. Kulukorvaus voidaan erityisestä syystä maksaa myös säädettyä vähimmäismäärää pienempänä. (Perhehoitolaki 16 §, 17 §.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain tulevalle vuodelle perhehoidon hoitopalkkion vähimmäismäärän, joka tulee vähintään maksaa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa. Info seuraavalle vuodelle tehtävistä korotuksista löytyy sähköisenä yleensä joulukuun alkupuolella sosiaali- ja terveysministeriön sivuilta. Kaikkiin hoitopalkkioihin tehdään infon mukaiset korotukset.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen hoitopalkkiot ja kulukorvaukset ovat erillisellä liitteellä.

8.1 Perhehoidon hoitopalkkio

Hoitopalkkion määrän tulee vastata henkilön hoidettavuutta ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon toiminnan luonne.

Hoitopalkkiota ei makseta perhehoitajan omasta alle 18-vuotiaasta lapsesta. Hoitopalkkio voidaan erityisestä syystä sopia maksettavaksi myös vähimmäismäärää pienempänä. Hoitopalkkio kirjataan toimeksiantosopimukseen.

Hoitopalkkion korotusta sovittaessa tehdään kokonaan uusi toimeksiantosopimus.

8.1.1 Alennettu hoitopalkkio

Pienempi palkkio tilanteissa, kun perhehoidossa oleva on pitempiä jaksoja muualla:

Perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkio 55 % peruspalkkiosta tai lapsikohtaisesti määritellystä palkkiosta:

- lapsi asuu viikot toisella paikkakunnalla esim. erityiskoulun tai opiskelun vuoksi ja käy viikonloput sijaisperheessä
- lapsi on yli 2 kk sairaalahoidossa, maksetaan 3. sairaalassaolokuukaudesta eteenpäin palkkio tämän suuruisena
- nuori on varusmies- tai siviilipalvelusta suorittamassa ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä

8.1.2 Perushoitopalkkio

Lähtökohtaisesti sijaisperheessä asuvan lapsen/nuoren hoidosta tai sijoitettaessa perhehoitoon lapsi yhdessä perheenjäsenen kanssa maksetaan Pohjois-Savon hyvinvointialueella henkilöä kohden vähintään tämä kokoaikainen hoitopalkkio perhehoitajalle.

8.1.3 Työntekijän arvioon perustuva korotettu hoitopalkkio

Hoitopalkkio maksetaan 30 % korotuksella perushoitopalkkiosta:

- Tilanteen tunteva sosiaalityöntekijä arvioi lapsen hoidon, kasvatuksen, aikuisen ohjauksen ja valvonnan tarpeen yksilöllisin perustein ikätasoon nähden vaativaksi tai lapsen verkoston kanssa tehtävän yhteistyön erityisen haasteelliseksi

8.1.4 Lapsen tarpeisiin vastaamisen perusteella perhehoitajan työelämästä poissaolon aikainen hoitopalkkio

Lapsen tarpeisiin vastaamisen turvaamiseksi, yksilöllisen arvioinnin perusteella, perhehoitajan ollessa poissa työelämästä, korotetaan vähimmäispalkkiota kaksinkertaiseksi määräajaksi tai lapsen tuentarpeen sitä edellyttäessä toistaiseksi.

Hyvinvointialue korvaa ansionmenetyksen kodin ulkopuolella työssä käyvälle perhehoitajalle, mikäli hän joutuu ottamaan työstä palkatonta vapaata asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin tai lapsen hoitoon liittyviin palavereihin tai lapsen hoidon järjestämiseksi. Perhehoitajan hakiessa ansionmenetyskorvausta tulee hänen esittää työnantajalta saatu laskelma, josta ansionmenetyksen suuruus ilmenee.

8.1.5 Vaativa sijaisperhehoito

8.1.5.1 Kaksinkertainen hoitopalkkio

Kaksinkertainen hoitopalkkio vähimmäispalkkioon nähden maksetaan tilanteissa, joissa täyttyvät seuraavat edellytykset:

- Lapsen hoito on vaativaa ja lapsen erityisistä tarpeista on asiantuntijalausunto, tai tarpeet on tunnistettu ja asia on etenemässä selvittelyihin/tutkimuksiin mahdollista asiantuntijalausuntoa varten. Lapsi tarvitsee asiantuntija-apua tai hoitosuhdetta esim. terapiaa. Lapsen hoito työllistää ja sitoo perhehoitajaa enemmän, kuin edellisissä palkkioluokissa esimerkiksi siten, että lapsella on useita hoitosuhteita.
- Sijaisperheellä on valmiudet vastata erityishoidon tarpeeseen
- Perhe on huolehtinut täydennyskoulutuksestaan ja sitoutuu jatkossa tietojen ja taitojen päivittämiseen sekä työnohjaukseen

8.1.5.2 Kolminkertainen hoitopalkkio

Kolminkertainen hoitopalkkio vähimmäispalkkioon nähden maksetaan tilanteissa, joissa edellä mainittujen edellytysten lisäksi:

- Sijaisvanhempi hoitaa päätoimisena tehtävänänsä lasta kotonaan toimeksiantosuhteisena perhehoitajana ja lapsen hoidettavuus vaati kokoaikaisesti kotona olevaa perhehoitajaa
- Sijaisvanhemmalla on sosiaali-, terveydenhuolto- tai kasvatusalan perustutkintotasoinen koulutus

Lapsia, joiden hoito on näin vaativaa, voidaan sijaisperhehoitoon sijoittaa enintään kaksi lasta kotona kokoaikaisesti olevaa vanhempaa kohden. Sisarusten kohdalla voidaan harkinnan mukaan lapsilukumäärä ylittää, mikäli se on lasten kasvun ja kehityksen kannalta perusteltua.

Mikäli uusia sijoituksia suunnitellaan, tulee ehdottomasti muistaa neuvotella suunnitelmista aiemmin perheeseen sijoitettujen lasten asioista ja perhehoidon tuesta vastaavien kanssa.

8.1.5.3 Nelinkertainen hoitopalkkio

Nelinkertainen hoitopalkkio vähimmäispalkkioon nähden suositellaan maksettavaksi tilanteissa, joissa edellä mainittujen edellytysten lisäksi:

- Lapsi tarvitsee fyysisen ja/tai psyykkisen sairauden vuoksi aikuisen tiiviin kokoaikaisen huolen- pidon ja korjaavan vuorovaikutuksen esim. eheytyäkseen traumaattisista kokemuksista
- Lapsi, jonka perhehoidosta maksetaan tätä hoitopalkkiota, on selkeästi laitoshoidon tarpeessa, mutta esim. lapsen iän, kehityksen, vaikeiden elämäkokemusten ym. seikkojen vuoksi katsotaan perhehoitoon sijoitus ensisijaiseksi

Tällä palkkiolla voidaan perheeseen sijoittaa enintään yksi lapsi kotona kokoaikaisesti hoitavaa aikuista kohden. Mikäli uusia sijoituksia suunnitellaan, tulee ehdottomasti muistaa neuvotella suunnitelmista aiemmin perheeseen sijoittaneen tahon, sijoitettujen lasten asioista ja perhehoidon tuesta vastaavien kanssa.

8.1.6 Lyhytaikaisen sijaisperhehoidon hoitopalkkio

Mikäli lapsi sijoitetaan lyhytaikaiseen sijaisperhehoitoon, perhehoitajalle maksetaan lyhytaikaisen perhehoidon hoitopalkkiota sekä kulukorvausta lyhytaikaisen sijoituksen toteutuvien hoitovuorokausien ajalta.

Lyhytaikainen sijaisperhe toimii osana avohuollon tukitoimia, sijaishuoltoa sekä avohuollon ja huostaanoton liittymäkohdassa. Lapsi voi olla lyhytaikaisesti sijoitettuna:

- Selvitettäessä lastensuojelutarvetta perheen kriisitilanteessa
- Avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena
- Huostaanoton alkuvaiheessa ja etsittäessä sopivaa sijaishuoltopaikkaa
- Vastasyntyneen adoptioon luovuttamisen harkinta-aikana

Lyhytaikaisena sijaisperheenä voi toimia, jos seuraavat kriteerit täyttyvät:

- Sijaisvanhemmat ovat käyneet Lyhytaikaisen perhehoidon täydennysvalmennuksen
- Perhe on huolehtinut täydennyskoulutuksestaan ja sitoutuu jatkossa tietojen ja taitojen päivittämiseen sekä työnohjaukseen
- Sijoituksen toteutuessa ainakin toisella sijaisvanhemmalla on valmius hoitaa päätoimisena tehtävänä lasta / lapsia kotonaan toimeksiantosuhteisena perhehoitajana. Päätoimisena perhehoitajana voi opiskella monimuoto-opiskeluna tai etänä, kuitenkin niin, että voimavarat riittävät lapsen yksilöllisistä tarpeista huolehtimiseen
- Perheellä on valmiudet vastata kriisissä olevan lapsen ja perheen tarpeisiin
- Perhehoitaja sitoutuu havainnointiin perustuvaan kirjaamiseen / raportointiin lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle

Suositellaan vahvasti, että lyhytaikaisessa perheessä ainakin toisella vanhemmalla on sosiaali-, terveydenhuolto- tai kasvatusalan koulutus.

8.2 Kulukorvaus

Kulukorvaus kattaa perhehoidossa olevan ravinnosta, asumisesta, harrastuksista, henkilökohtaisista tarpeista ja muusta elatuksesta aiheutuvat tavanomaiset menot sekä ne tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata. Lisäksi kulukorvaus sisältää lastensuojelulain nojalla perhehoitoon sijoitetulle lapselle tai nuorelle hänen omaan käyttöönsä mainitun lain nojalla annettavat käyttövarat.

Kulukorvauksen lisäksi perhehoitajalle maksetaan korvaus sellaisista perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvista, terapian ja terveydenhuollon sekä jälkihuoltoikäisen lapsen tai nuoren opinnoista aiheutuvista erityisistä kustannuksista, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella perheen sijoittaminen perhehoitoon on mahdollista. Myös perhehoitoon sijoitettavan vanhemman kohdalla perhehoitajalle maksetaan lakisääteinen kulukorvaus.

Edellä 2–4 momentissa tarkoitettujen kustannusten lisäksi voidaan korvata perhehoidossa olevan lomanvietosta johtuvat ja erityisten harrastusten tai harrastusvälineiden aiheuttamat ja muut jatkuvaluontoiset tai kertakaikkiset erityiset kustannukset. (Lastensuojelulaki 17 §.)

Tavallista suurempien tai muiden erityisten kulujen korvaamisesta tulee aina sopia lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen lasten ja nuorten perhehoidon kulukorvaukset ja hoitopalkkiot ovat euromääräisinä erillisellä liitteellä. länmukainen kulukorvaus tarkistetaan syntymäpäivää seuraavan kuukauden alusta lukien.

Perhehoitajan tulee hakea kulukorvaukset kolmen kuukauden kuluessa ja vuodenvaihteessa edellisen vuoden kustannukset tammikuun 15. päivään mennessä.

8.2.1 Kulukorvauksen maksaminen vähimmäismäärää pienempänä

Sijoitettavan alle yhden kuukauden yhtäjaksoinen sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä ei vähennä kulukorvausta.

Mikäli sijoitettavan sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä kestää yli kuukauden, maksetaan korvausta kuluihin, jotka ovat olemassa sijoitettavan poissa ollessakin (asumiskulut, käyttövarat jne.). Kun nuori on suorittamassa asevelvollisuuttaan, siviilipalvelusta tai opiskelee toisella paikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sekä lomillaan sijaisperheessä, maksetaan sijaisperheelle kulukorvaus vähimmäismäärää pienempänä. Mikäli sijaisperhe vastaa nuoren toimeentulosta opiskelupaikkakunnalla, kulukorvausta ei vähennetä.

Nuoren omaa avustamista voidaan harkita jälkihuoltona esimerkiksi suurissa matkakuluissa.

Mikäli nuori on pitkäaikaisessa (yli 6 kk) työsuhteessa perhesijoituksen aikana, tehdään yksilöllinen suunnitelma siitä, mistä kuluista ja hankinnoista nuori vastaa itse. Huomioitavia seikkoja ovat esim. työmatkakulut, käyttövarat, vaatteet, autokoulumenot ja toimeentulo. Tällöin sosiaalityöntekijä tekee sijaisperheen ja nuoren kanssa yhdessä suunnitelman sijaisperheelle maksettavan kulukorvauksen vähentämisestä.

Perhehoitajan tulee ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle välittömästi esimerkiksi palkkioiden ja korvausten maksuperusteissa tapahtuneet muutokset. Ilmoitusvelvollisuus koskee erityisesti sijoitettujen lasten poissaoloja, kuten sairaalajaksoja.

8.2.2 Tavallista suurempien kulujen korvaaminen

Kulukorvauksen lisäksi perhehoitajalle maksettavista perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvista erikseen korvattavista kuluista, kuittien toimittamisesta ja erikseen korvattavien kulujen maksamisen käytännöstä tulee sopia ennalta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Perhehoitajaa pyydetään toimittamaan kuitit tavallista suurempien hankintojen korvaamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka hyväksyy korvattavat kulut ja välittää siitä tiedon HOP-keskukseen maksua varten.

Kuittien perusteella haetuista todellisista kuluista pidätetään vero, jonka vuoksi perhehoitaja saa korvauksen vain osasta kulua tililleen, kunnes perhehoitajan uudelleen hakema veroprocentin tarkistus tasoittaa tilanteen lopullisen verotuksen tulonhankkimisvähennyistä vastaavaksi tai korvaus tulee

perhehoitajan verottajalle ilmoituksen jälkeen huomioiduksi vasta lopullisessa verotuksessa vähennyksenä.

8.2.3 Terapia ja terveydenhuolto

Kulukorvaukseen sisältyvät ilman lääkärin määräystä myytävät käsikauppalääkkeet, lääkekustannukset infektiosairauksista, tilapäiseen sairastumiseen liittyvät reseptilääkekulut sekä terveyskeskusmaksut.

Erikseen korvataan lapsen pitkäaikaiseen sairauteen liittyvät kulut, kuten lääkärin määräämät reseptilääkkeet, terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut ja sairaalahoidon kustannukset. Lisäksi erikseen korvataan hammashoito ja yksilölliseen tarpeeseen perustuvat kohtuulliset kustannukset silmälaseista tai piilolinssit.

Terveydenhoitoon liittyvien matkojen osalta perhehoitaja hakee ensin Kelan matkakorvauksen. Omavastuuosuus korvataan HOP-keskuksen kautta perhehoitajalle. Lue lisää matkakorvauksen hakemisesta luvussa 8.2.6 Korvaus oman auton käytöstä.

8.2.4 Harrastuskulujen korvaaminen

Kulukorvaus kattaa harrastuksista, harrastusmatkoista ja harrastusvälineistä aiheutuneita kustannuksia erillisessä liitteessä vahvistettuun euromäärään saakka. Mikäli säännöllisestä harrastustoiminnasta aiheutuu suurempia kuukausittaisia tai kertaluonteisia menoja, niitä korvataan sosiaalityöntekijän kanssa tarkemmin sovitusti enintään vuosittain hyväksytyyn summaan saakka. Ensisijaisesti perhehoitajaa kehoitetaan hakemaan maksuun alennusta tai vapautusta harrastustoimintaa ylläpitävältä urheiluseuralta, järjestöltä tai organisaatiolta.

Polkupyörän ja kypärän hankintaa avustetaan lapsen tarve ja ikätaso huomioiden liitteen mukaisesti.

8.2.5 Lapsen lomanvietosta ja leiritoiminnasta aiheutuvat kustannukset

Lapsen lomanvietosta aiheutuvia tositteellisia kuluja voidaan korvata sosiaalityöntekijän kanssa sopien vuosittain liitteen mukaisesti sekä lisäksi lapsen leirikuluja sopimuksen mukaan. Perhehoitaja hakee rippileiristä seurakunnalta maksuvapautusta.

8.2.6 Korvaus oman auton käytöstä

Kuukausittain perhehoitajalle maksettava kulukorvaus pitää sisällään tavanomaisesta elämästä aiheutuvat kilometrikustannukset. Esim. lapsen kuljettamista kavereiden luokse tai ostoksilla käyntiä ei korvata erikseen.

Korvausta maksetaan tilanteissa, joissa lapsi on haettu sijaishuoltopaikkaan tai viety kotiinsa. Lisäksi perhehoitaja voi hakea korvausta tilanteissa, jotka liittyvät lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseen sekä perhehoitajan tukeen (esim. työnohjaus) liittyviin neuvotteluihin tai tapaamisiin.

Perhehoitaja hakee terveydenhoitoon liittyvien matkojen matkakorvaukset Kelalta niiltä osin, jotka Kela korvaa. Kelasta voi saada matkakorvauksen, kun matkan syy on sairaus, raskaus, synnytys tai kuntoutus, johon on Kelan tai julkisen terveydenhuollon kuntoutuspäätös. Omavastuuosuus korvataan sosiaalitoimesta. Mikäli Kelassa ei ole tietoa lapsen sijoituspaikasta, perhehoitaja pyytää valtakirjan joko

lasten asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä tai lastensuojelun toimistosihteeriltä - erityisesti tämä koskee lype-perheitä.

Kela ei korvaa esim. seuraavia matkoja:

- Ennaltaehkäisevään hoitoon tehdyt matkat, esimerkiksi rokotus-, seulonta- ja terveystarkastusmatkat
- Pelkkä hoitotarvikkeen hakeminen
- Erikseen apteekkiin tehdyt matkat
- Apuvälineen tai näytteen kuljettaminen ilman asiakasta
- Päivittäiset koulumatkat Kelan myöntämään kuntoutukseen
- Julkisessa laitoshoidossa olevien potilaiden matkat
- Vammaispalvelu- ja sosiaalihuoltolain mukaiset matkat
- Kouluterveydenhuoltoon ja -tapaturmaan liittyvät matkat
- Kehitysvammalain mukaiset matkat (esim. kehitysvammalaitosten neuvoloihin)

Yhdensuuntaisen matkan omavastuu on 25 euroa. Matkojen vuotuinen omavastuuosuus on Kelassa tällä hetkellä 300 e/kalenterivuosi. Kela seuraa vuosiomavastuun täyttymistä ja palauttaa ylimenevät omavastuut ilman erillistä hakemusta.

Lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen perhehoidon tilanteissa, joissa lapsen edun, sijoituksen tavoitteiden, tilanteen arvioinnin ja lapsen kuntoutumisen katsotaan toteutuvat parhaiten siten, että lapsi käy päivähoitossa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa sijoituksen alettuakin, eikä kuljetuspalveluja ole järjestettävissä ja perhehoitajalta edellytetään lapsen kuljettamista esimerkiksi varhaiskasvatukseen, kouluun kauemmas, korvataan lapsen kuljettamisesta aiheutuvat matkat.

Sosiaalityöntekijä voi tehdä korvauspäätöksen oman auton käytöstä lapsikohtaisen harkinnan mukaan ja huomioon ottaen perhehoitoperheen kodin maantieteellisen sijainnin.

8.2.7 Muut erityiset kulut

Muiden erityisten kulujen korvaamisesta tulee sopia etukäteen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

- Päivähoitomaksut kunta laskuttaa suoraan hyvinvointialueelta. Ensisijaisesti suositellaan kunnallista päivähoitoa
- Lapsen kouluun kuljetuksesta aiheutuvat kulut siltä osin, kun koulukuljetusta ei ole saatavilla ja lapsi tarvitsee kyyditsemisen
- Lapsen matkakulut vanhempien tai muiden lapselle läheisten henkilöiden luo korvataan asiakassuunnitelman mukaisesti
- Passi, henkilökortti ja oleskelulupa/kansalaisuushakemus korvataan kuittien/tositteiden mukaan
- Tietokoneen hankintaa voidaan avustaa lähinnä opiskeluun liittyvistä syistä ja tällöinkin kohtuullisesti tietokoneiden yleisen hintatason mukaisesti

8.2.8 Lapsen käyttövarat

Lastensuojelulain 55 § mukaisesti, kun lapsi tai nuori on sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuoltoa, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä henkilökohtaisia tarpeita varten annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti:

- Alle 15-vuotiaalle lapselle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan

- 15 vuotta täyttäneelle lapselle tai nuorelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain (580/2008) 9 §:ssä säädetystä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä
- jälkihuollossa olevalle sosiaalityöntekijän kanssa erikseen määritellyllä tavalla

Pohjois-Savon hyvinvointialueella hyvinvointialueen tuottamassa perhehoidossa sijoitettuna olevan lapsen käyttövaran vähimmäismäärästä on päättänyt perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta ja summat löytyvät erilliseltä liitteeltä.

Lapselle maksettavat käyttövarat sisältyvät perhehoitajalle maksettavaan kuukausittaiseen kulukorvaukseen. Käyttövarat maksetaan lapselle ilman erillistä päätöstä, mutta mikäli käyttövaroja on tarpeen erikseen arvioida yksilöllisen tarpeen perusteella, tulee asiasta tarvittaessa antaa erillinen hallintopäätös, erityisesti, mikäli käyttövarojen määrästä ilmenee erimielisyyttä. Käyttövaroja ei tarvitse maksaa, jos lapsi on sijoitettu väliaikaisesti huoltajansa tai vanhempansa luokse.

Käyttövaroja ei ole tarkoitettu lapsen koulunkäyntiin tai harrastuksiin, vaan kyse on taskurahan luonteisista varoista. Käyttövaroja ei ole myöskään tarkoitettu sellaisten hygieniatuotteiden hankkimiseen, jotka kuuluvat osaksi perhehoitoa. Lapsella on oikeus päättää itse henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Edes lapsen huoltajalla tai muulla edunvalvojalla ei ole oikeutta määrätä varojen käytöstä. Myöskään sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta puuttua lapsen käyttövarojen määrään tai maksamiseen. Käyttövaroihin ei voida puuttua lapsen käyttäytymisen perusteella. Varojen määrää ei voida vähentää esimerkiksi lapsen karkumatkojen tai muun käyttäytymisen perusteella. Käyttövaroja ei voi käyttää lapsen yksin antamalla suostumuksella vahingon korvaamiseen.

Perhehoidossa olevan lapsen ja nuoren tulee olla yhdenvertaisessa asemassa suhteessa muihin perhehoidossa oleviin ja samassa kodissa asuviin lapsiin ja nuoriin. Lapsen käyttövaroihin liittyen yhteiset toimintakäytännöt vahvistavat lapsen yhdenvertaisuutta sijaisperheessä suhteessa perheen lapsiin sekä suhteessa lähiyhteisössä vallitseviin tapoihin vähentäen eriarvoisuuden kokemuksia. Jos perheessä on tapana maksaa lapsen kuukausirahat tilille, johon hänellä on helppo pääsy esim. pankkikortin avulla, myös sijoitetun lapsen käyttövarat voidaan maksaa samalla tavalla.

Alle 15-vuotiaiden lasten osalta perheeseen sijoitettujen lasten ja biologisten lasten käyttövarojen (esim. viikkoraha) suuruuden määrittelyperusteet (esim. iän mukaan) on kaikille lähtökohtaisesti sama. Mikäli 15 vuotta täyttäneille lapsille maksetaan käyttövaroja yli lastensuojelulaissa säädetyn minimin, maksetaan ne määrältään lähtökohtaisesti samoin määrittelyperustein kuin perheen muille lapsille. Kaikki perheen lapset ovat tällöin samassa asemassa käyttövarojen suhteen. Mikäli samat määrät eivät sijaisperheessä ole mahdollista lasten yksilöllisten tarpeiden kuten iän vuoksi, tulee määrän perusteiden olla määriteltynä.

Perhehoitajan tulee pitää kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta ja siten huolehtia lapsen oikeusturvan toteutumisesta. Raportointi tehdään käyttövarojen raportointilomakkeella vuosittain seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä tai sijoituksen päättyessä viivytyksettä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi arvioida, miten käyttövaroja on lapselle maksettu ja mihin niitä on käytetty. Lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojalla, huoltaja tai määrätty edunvalvoja, on myös oikeus saada selvitys käyttövarojen maksamisesta sijaishuollon aikana.

8.2.8.1 Pankkitili ja sijoitetun lapsen varoista huolehtiminen

Lapsen/nuoren pankkitiliin ja käyttövarojen maksuun liittyvistä asioista sovitaan asiakassuunnitelmassa.

Perhehoidossa olevan lapsen varoista, käyttövaroja lukuun ottamatta, huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti huoltajalle tai lapsen edunvalvojalle, jos hänelle kuuluu myös taloudellisten asioiden edunvalvonta. Perhehoitaja ei siis vastaa sijoitetun lapsen taloudenpidosta. Alle 18-vuotiaalle voidaan määrätä huoltajan sijaan taloudellisen asioiden edunvalvoja. Myös perhehoitaja voidaan hänen suostuessaan määrätä holhoustoimilain nojalla toimimaan perhehoidossa olevan lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojana tai yksityisvarojen hoitajana.

8.2.9 Opiskelukulut

Opintoraha on ensisijaisena etuutena tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvat kustannukset, joista sovitaan jokaisen nuoren kanssa yksilöllisesti sosiaalityöntekijän kanssa.

Erikseen korvataan opiskelusta aiheutuvat suuret kustannukset, kuten oppikirjat, erityisvaatetus, välttämättömät erityisvälineet, matkakulut Kelan koulumatkakorvauksen ylittävältä osalta sekä mahdolliset muut opiskeluun liittyvät ylimääräiset menot.

Perhehoidossa olevan/olleen alle jälkihuoltoikäisen nuoren keskiasteen tai lukion sekä ensimmäisen ammattitutkinnon suorittamisesta aiheutuvat kulut korvataan edellä esitetyllä tavalla eikä nuoren tarvitse kattaa näitä opintolainalla. Mikäli nuori kuitenkin nostaa opintolainan, sovitaan hänen kohdallaan taloudellinen avustaminen erikseen.

Nuoren asuessa viikot opiskelupaikkakunnalla (eikä sijaisperheelle makseta täyttä kulukorvausta) voidaan nuorta avustaa toimeentulotukinormia soveltaen siten, että otetaan tulona huomioon opintoraha ja asumislisä sekä menona yksinasuvan perusosa. Taloudellinen tuki maksetaan asiakassuunnitelman mukaisesti joko sijaisperheelle tai nuorelle itselleen.

8.2.10 Lyhytaikaisen perhehoidon kulukorvaus

Hyvinvointialue korvaa mahdolliset lyhytaikaisen sijoituksen aikaiset lapselle tarpeelliset vaate- ja tarvikehankinnat joko käynnistämiskorvauksena tai lapsen yksilöllisten erityistarpeiden kustannusten perusteella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemän päätöksen mukaisesti Oiman kautta. Perhehoitajaa pyydetään toimittamaan kuitit hankintojen sosiaalityöntekijälle, joka hyväksyy kuittien perusteella korvattavat kulut ja välittää siitä tiedon HOP-keskukseen maksua varten.

Neuvotteluihin osallistumisesta ja ennalta sovitusta lapsen kuljettamisesta aiheutuvat matkakulut korvataan. Katso myös luku 8.2.6 Korvaus oman auton käytöstä.

8.2.11 Käynnistämiskorvaus

Perhehoitajalle maksetaan hoidon käynnistämisestä aiheutuvista tarpeellisista kustannuksista korvaus käynnistämiskorvauksena, jonka enimmäismäärän perhehoidossa olevaa henkilöä kohti vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriö vuosittain (Perhehoitolaki 18 §).

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Enimmäismäärään saakka voidaan korvata asiakaskohtaisesti hoidon käynnistymisestä aiheutuvia kustannuksia, kuten:

- kodin irtaimistohankintoja
- mahdollisista sijaiskodin muutostöistä aiheutuvia kustannuksia

- sijoituksen alkuvaiheessa tarvittavia vaatetus- ja muita perushankintoja
- perhehoitajan itse maksamia PRIDE-valmennuksen kustannuksia

Sijaisperhe laatii luettelon perhehoidossa aloittavan henkilön tarvitsemista tarvikkeista ja mahdollisista kodissa tehtävistä, lapsen tarpeeseen perustuvista muutostöistä. Tältä pohjalta arvioidaan käynnistämiskorvauksen suuruus ennen hankintoja. Sovitut hankinnat korvataan perheelle sosiaalityöntekijälle toimitettujen kuittien perusteella Oima-järjestelmän kautta. Tietyin edellytyksin käynnistämiskorvausta voidaan käyttää myös myöhemmin sijoituksen aikana välttämättömiin ja kohtuullisiin kustannuksiin lapsen perustarpeiden liittyvissä hankinnoissa, jotka eivät sisälly sellaisenaan kuukausittaiseen kulukorvaukseen.

Jos perhehoitaja lopettaa toimintansa lyhyehkön ajan kuluessa tai perhehoito päättyy muusta syystä, voidaan osa käynnistämiskorvauksesta periä takaisin. Perhehoitoliiton suosituksen mukaan käynnistämiskorvauksen kuoleentumisajasta voidaan sopia, vaihdellen 3–5 vuoden välillä. Hyvänä käytäntönä on lapsen käyttöön hankittujen välineiden luovuttaminen sijoitettuna olleen lapsen käyttöön. Harkinnalla voidaan kohtuus ja tilanne huomioiden sopia myös välineiden luovuttamisesta hyvinvointialueelle tai kuoleutumatottoman osan takaisinmaksusta.

Lapsen tullessa lyhytaikaiseen perhehoitoon, siltä osin, kun lapsen omasta kodista ei ole saatavissa lapsen tarvitsemia vaatteita ja varusteita, tarpeelliset vaate- ja välinehankinnat korvataan sijoituksen alussa sijoittavalta hyvinvointialueelta, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sovituksi, perhehoitajan toimittamien kuittien perusteella. Sijoituksen päättyessä nämä lapselle hankitut annetaan lapselle mukaan.

8.3 Kansaneläkelaitoksen etuudet

Lapsilisä maksetaan lapsilisälain 6.2 §:n mukaan perhehoitajalle, jonka tulee tehdä lapsilisähakemus Kansaneläkelaitokseen (Kela) yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Kustannuskorvausta ei vähennetä tämän perusteella.

Vammaistuet peritään hyvinvointialueelle kattamaan lastensuojelun kustannuksia ja kerryttämään sijoitetun lapsen itsenäistymisvaroja ja huomioidaan hoitopalkkion suuruudessa.

Terveystenhoitoon liittyvien matkojen osalta perhehoitaja hakee ensin **Kelan matkakorvauksen**. Omavastuuosuus korvataan HOP-keskuksen kautta perhehoitajalle. Lue lisää luvusta 8.2.6 Korvaus oman auton käytöstä.

8.4 Perhehoidon vakuutukset

8.4.1 Perhehoitajan tapaturmavakuutus

Toimeksiantosopimuksen allekirjoittavien perhehoitajien tapaturmavakuuttaminen kuuluu sijoittajan lakisääteisiin tehtäviin. Työtapaturman lisäksi perhehoitaja on oikeutettu saamaan korvausta myös ammattitaudista. Tapaturmavakuutus kattaa kaikki sellaiset vammat ja sairaudet, joilla on selvä ja suora yhteys itse työn suorittamiseen: esim. perhehoitaja loukkaantuu hoitotyön yhteydessä vaikkapa nostotilanteessa. Lakia sovelletaan myös konkreettista työn/tehtävän suorittamista laajemmalle vahinkoihin, jotka sattuvat työstä johtuvissa olosuhteissa esim. kauppamatkalla perhehoitajan hankkiessa perheelle ruokaa. Vakuutusyhtiönä Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimii Pohjola-

vakuutus. Omassa vapaa-ajan vietossa tapahtuvat vahingot eivät kuulu sijoittajan ottaman vakuutuksen piiriin. Vapaa-ajalla tapahtuvien vahinkojen osalta vakuutusturva on perhehoitajan omalla vastuulla. (Työtapaturma- ja ammattitautilaki 3 §.)

Toimintamalli vahingon sattuessa

Mikäli sattuneesta tapaturmasta on aiheutumassa terveydenhuollon kustannuksia sekä mahdollisesti pitempiaikaista haittaa: Perhehoitaja ottaa viivytystä yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Hyvinvointialue tekee vahinkoilmoituksen vakuutusyhtiöön. Perhehoitajalta tarvitaan lyhyt kuvaus siitä, miten tapaturma sattui ja miten syntynyt tapaturmavamma vaikuttaa perhehoitajan toimintakykyyn.

8.4.2 Perhehoidossa olevan lapsen vakuutus

Hyvinvointialue on vakuuttanut perhehoitoon sijoitetut 0–17-vuotiaat lapset ja jälkihuoltona perhehoitoon sijoitetut 18–23-vuotiaat nuoret tapaturman aiheuttamien hoitokulujen, pysyvän haitan ja kuoleman varalta ryhmätapaturmavakuutuksella. Rajoituksia vakuutusturvassa lastenkin osalta on mm. kilpaurheilun sekä vaarallisten lajien osalta. Vahingon sattuessa tarvitaan kuvaus, miten tapaturma sattui. Mikäli perhehoitaja ottaa sijoitetulle lapselle terveystakuutuksen, vastaa hän itse vakuutuksen kuluista.

Perhehoitoon sijoitettuja lapsia ei ole vastuuvakuutettu hyvinvointialueen taholta. Palvelun järjestävällä hyvinvointialueella on kuitenkin ensisijainen korvausvastuu vahingon sattuessa. Hyvinvointialue on viime kädessä korvausvelvollinen, jos lapsen aiheuttamia aineellisia vahinkoja ei korvata hyvinvointialueen ottamasta, perheen tai lapsen vakuutuksesta.

Toimintamalli vahingon sattuessa

Mikäli sattuneesta vahingosta on aiheutumassa terveydenhuollon kustannuksia tai lapsen aiheuttamasta vahingosta kuluja: Perhehoitaja ottaa viivytystä yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Vahingon sattuessa tarvitaan kuvaus, miten lapsen ohjaus ja valvonta toteutui tilanteessa.

Mikäli lapsi aiheuttaa vahingon ja vakuutus korvaa vahingon, sijoittajahyvinvointialue lähtökohtaisesti maksaa perhehoitajalle omavastuuosuuden sekä mahdollisen bonusalennuksen. Jos aiheutunutta aineellisia vahinkoja ei korvata vakuutuksesta, perhehoitaja voi hakea lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä korvauksen vahingosta aiheutuneista kuluista. Korvauksen edellytyksenä on, ettei vahinko ole johtunut esimerkiksi perhehoitajan törkeästä huolimattomuudesta tai valvonnan laiminlyönnistä.

8.5 Perhehoitajan verotus

Perhehoidon veronalainen tulo muodostuu perhehoidon palkkiosta ja kustannusten korvauksesta. Hoitopalkkio ei ole palkkaa vaan työkorvausta. Työkorvauksesta ei suoriteta työnantajan sosiaaliturvamaksua. Hoitopalkkiosta kuitenkin peritään KuEL-maksu ja ennakonpidätykseen sisältyvä sairausvakuutusmaksu. Kustannusten korvauksista saa yleensä samansuuruisen tulonhankkimisvähennyksen, jolloin niistä ei jää verotettavaa tuloa. Vähennyskelpoisia kuluja ovat hoidettavasta aiheutuvat kulut sekä perhehoitajan tehtävästä aiheutuvat kulut.

Perhehoitajan on tärkeää hakea verokortti työkorvausta varten. Mikäli kustannusten korvauksia ei ole huomioitu tulonhankkimiskuluina ennakonpidätysprosenttiin, voi perhehoitaja hakea muutosverokortin saadakseen hoidosta aiheutuvien kustannusten korvaukset huomioiduksi vastaamaan lopullista verotusta jo ennakoperinnässä. Perhehoidon palkkioita ja kustannusten korvauksia varten verokortti on haettavissa www.vero.fi -sivujen kautta. Sijoitetun lapsen hyvinvointialue toimittaa ennakonpidätyksen hoitopalkkion ja kustannusten korvauksen yhteissummasta verokortin prosentin mukaan. Hyvinvointialue ilmoittaa tulorekisteriin kustannusten korvaukset -tulolajilla, jolloin ne kirjautuvat verottajalla suoraan tulonhankkimisvähennyksiksi. Kilometrikorvaukset eivät kirjaudu suoraan tulonhankkimisvähennyksiksi, vaan perhehoitajan tulee erikseen vaatia ne veroilmoituksella verovähennyksiksi hyvinvointialueelta laskuttamansa ja saamansa kilometrimäärän perusteella. (Verohallinto www.vero.fi; Perhehoitoliitto: Hyvää perhehoitoa, www.perhehoitoliitto.fi.)

9 PERHEHOIDON MUUTOSTILANTEET

9.1 Sijaishuoltopaikan muutos

Sijaishuoltopaikan muutos tulee toteuttaa mahdollisimman suunnitelmallisesti kaikkia osapuolia tukien. Muutos toteutetaan aina huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet ja etu. Vaikka kyseessä olisi suunniteltu muutos, se on kaikille osapuolille, niin lapselle, perhehoitajalle, vanhemmille kuin sijaissisaruksille / sisaruksillekin, totutteleminen vaativa asia, johon he tarvitsevat tukea. Lapsen yhteydenpidosta hänelle läheisiksi tulleisiin perhekodin jäseniin on sovittava lapsen edun mukaisella tavalla. Sijaishuoltopaikan muutos voidaan tehdä kiireellisenäkin esim. kriisitilanteessa. Silloinkin hyvinvointialueen tarjoama tuki kaikille osapuolille on yhtä tärkeä ja usein erityisen tarpeellinen. Perhehoitoa koordinoivan henkilöstön kautta on järjestettävissä tukea perhehoitoperheelle äkillisesti päättyvissä sijoitustilanteissa.

9.2 Perheen jälleenyhdistäminen

Laki velvoittaa arvioimaan sijaishuollon jatkamisen edellytyksiä lapsen asiakassuunnitelman tarkistuksen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Pohjois-Savon hyvinvointialueella perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuutta arvioidaan koko sijaishuollon ajan. Huostassapidon lakkaaminen ja perheen jälleenyhdistäminen ei kuitenkaan saa olla lapsen edun vastainen. Huostassapidon lopettamista on valmisteltava yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. Pitkään jatkuneen huostassapidon ja sijoituksen päättymisen vaikutukset lapsen kehitykselle on arvioitava erityisen huolellisesti.

Huomioon on otettava mm. sijaishuollon kesto aika, lapsen ja perhehoitajan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kiintymyssuhde, yhteydenpito ja vuorovaikutus sekä lapsen mielipide. Perheen jälleenyhdistäminen on suunnitelmallinen, kaikkien osapuolien tiedossa oleva ja riittävän pitkäkestoinen prosessi, jonka aikana osapuolet voivat sopeutua muuttuvaan tilanteeseen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa prosessista ja huolehtii siitä, että eri osapuolet tietävät roolinsa, velvollisuutensa ja prosessin etenemisestä ajantasaisesti. Tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan lapsen asiakassuunnitelmissa ja vanhemman tuen suunnitelmissa.

Monien sijoitettujen lasten elämään on sisältynyt kasvuympäristön ja ihmissuhteiden epävakautta sekä kokemuksia turvattomuudesta. Turvallisten ja pysyvien ihmissuhteiden merkitys on huostaanotetuille lapsille tämän vuoksi erityisen suuri. Perheen jälleenyhdistämisen prosessissa kaikki osapuolet tarvitsevat tukea. Kuten perhehoitoon siirtyessään tai sijaishuoltopaikan muuttuessa, myös vanhempien luokse palatessaan lapsi kokee suuren muutoksen, joka voi sisältää myönteisten tunteiden lisäksi myös vaikeita tunteita. Lapsi voi esimerkiksi surra eroa perhehoitajistaan, sijaissisaruksistaan, perheen lemmikeistä ja asuinalueen ystävistä sekä kokea pelkoa näiden asioiden menettämisestä samalla tavoin, kun hän on kokenut menetystä sijaishuoltoon siirtyessään. On huomioitava, että lapsella voi olla sellaisia tärkeitä asioita ja tavaroita, joiden mukana pysyminen on merkityksellistä. Lapsen vaihtelevia tunteita ja toiveita on kuunneltava aidosti ja kiinnostuneena. On tärkeää, että lapsi saa säilyttää yhteyden omaan historiaansa ja hänelle tärkeisiin ihmisiin.

Perhehoitajilla ja koko sijaisperheellä on oikeus saada perhehoitotehtävässä tukea koko sijoituksen ajan ja erityisesti muutostilanteissa. Sijaissisarusten on tärkeää saada riittävästi tietoa jälleenyhdistämisen tai muutoksen todellisista syistä ja seurauksista. Usein koko perhe voi tarvita tukea jälleenyhdistämisprosessissa monenlaisten tunteiden käsittelyyn. (Lastensuojelulaki 4 §, 47 §.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huomioida perheen jälleenyhdistämistä tai sijaishuoltopaikan muutosta toteuttaessaan, miten yhteydenpitoa perhehoitoperheen ja lapsen välillä jatkossa edistetään ja tuetaan. Mikäli huoltaja vastustaa lapsen ja perhehoitajan yhteydenpitoa sijoituksen päätyttyä, voi tuomioistuimella tarvittaessa vahvistaa lapselle oikeuden tapaamisiin. Edellytyksenä on, että perhehoitaja tai muu perhekodin jäsen on lapselle erityisen läheinen henkilö, jonka kanssa hänellä on vakiintunut suhde. Määräys voidaan panna täytäntöön, kuten muutkin määräykset tapaamisoikeudesta.

Vanhempi, jonka luokse lapsi on palaamassa, on luonnollisesti innokas saamaan lapsen luokseen mahdollisimman pian. Lapsen paluuseen voi kuitenkin liittyä myös epävarmuutta ja pelkoja, joista vanhemman saattaa olla hankala puhua. Lapsi voi reagoida vanhempaa kuormittavilla tavoilla huolimatta siitä, että haluaa itsekin perheen jälleenyhdistämistä. Myös lapsen sisarukset voivat tarvita tukea. Vaikka lapsen paluu onkin iloinen asia, muuttaa se jälleen osaltaan perheen vuorovaikutussuhteita ja arkea.

Perheen jälleenyhdistämisen prosessi ei pääty lapsen muuttoon. Jälleenyhdistämisen jälkeinen tuki voi olla esimerkiksi lyhytaikaista perhehoitoa vanhassa perhekodissa tai osavuorokautista perhehoitoa jälleenyhdistetyn perheen kotona. Näin tuki kohdistuu arkeen ja on ihmissuhdeperustaista.

9.3 Jälkihuolto ja itsenäistyminen

Lapsella on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon jälkeen. Oikeus koskee myös tilannetta avohuollon sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja on kohdistunut lapseen yksin. Sijaishuolto päättyy viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta. Jälkihuolto-oikeus alkaa sijoituksen päättymisen jälkeen. Oikeus jälkihuoltoon kestää viisi vuotta lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä ja päättyy viimeistään nuoren täytettyä 23 vuotta. (Lastensuojelulaki 75 §.) Alaikäisen lapsen jälkihuollon asiakkuus jatkuu lastensuojelun avo- tai sijaishuollossa. Asiakkuus siirtyy lastensuojelun jälkihuoltoon nuoren täysi-ikäistyessä.

Jälkihuollon tarkoituksena on turvata nuoren aiemman sijaishuollon kantavuus ja varmistaa riittävän pitkäjänteisesti se, ettei nuori ajaudu liian varhain lopetetun tuen vuoksi yhteiskunnan muun tukijärjestelmän varaan. Jälkihuollolla on pyrittävä tukemaan sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta samalla tavoin kuin vanhemmat tavanomaisesti tukevat ja avustavat aikuistuvia ja itsenäistyviä lapsiaan.

Jälkihuolto ei merkitse nuoren holhoamista vaan hänen itsenäistymisensä tukemista. (HE 252/2006.)

9.3.1 Jälkihuolto perhehoidossa

Jo lapsen/nuoren ollessa sijaishuollossa tuetaan hänen kasvamistaan vastuullisuutteen, kohti valmiuksia itsenäiseen elämään. Jälkihuoltoon siirtymistä valmistellaan lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa hyvissä ajoin, esim. lapsen täyttäessä 16–17 vuotta, yhteistyössä lapsen, perhehoitajan ja vanhempien kanssa. Lapsen toiveista ja suunnitelmista keskustellaan, muodostetaan tavoitteet ja tehdään suunnitelma niiden toteutumiseksi sekä sovitaan käytännön järjestelyistä. Perhehoitajan rooli muuttuu nuoren kasvaessa aikuiseksi.

Jälkihuollon palveluihin siirtymistä lähdetään valmistelemaan yhteistyössä jälkihuollon sosiaalityöntekijän kanssa noin 6 kuukautta ennen nuoren täysi-ikäistymistä. Asiakkuus siirtyy lastensuojelun jälkihuoltoon nuoren täysi-ikäistyessä.

Jälkihuollon asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen, avun ja nuoren itsenäistymistä tukevien palveluiden järjestäminen asiakkaalle sekä häntä tukeville perhehoitajille, vanhemmille, huoltajille tai muille hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä ja aikuisuuteen kasvamista. Käytettävissä on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yksilöllisen tarpeen mukaan.

Perhehoidossa asuneilla on oikeus pysyviin ihmissuhteisiin myös aikuisuudessa. Perhehoidossa muodostuneet ihmissuhteet tarjoavat parhaimmillaan luonnollista tukea opintoihin, työelämään ja parisuhteen sekä muiden ihmissuhteiden rakentamiseen. Aikaisemmin perhehoitajina toimineiden ja sijaissisarusten kannustuksella ja tuella voi olla ratkaiseva merkitys mahdollisen ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisessa. Siksi ihmissuhteiden tukemiseen on kiinnitettävä jälkihuollossa erityistä huomiota. Silloin, kun perhehoitajan ja sijaisperheessä kasvaneen nuoren suhteen jatkuminen ei jostain syystä ole mahdollista, yhteiskunnan tulee ottaa erityisen aktiivinen rooli perhehoidossa olleen tukemisessa aikuisuudessa.

Jälkihuolto voidaan järjestää myös perhehoitona. Perhehoitoa voidaan tarjota myös lyhytaikaisesti esimerkiksi siten, että muutoin itsenäisesti elävä nuori viettää viikonloppuja ja/tai loma-aikoja perhehoidossa. Perhehoitoa voidaan tarjota myös nuoren omaan kotiin osavuorokautisena perhehoitona. Perhehoitona toteutettavasta jälkihuollosta tehdään päätös ja perhehoitajan kanssa tehdään määräaikainen toimeksiantosopimus. Perhehoitajalla on samat lakisääteiset oikeudet, esim. oikeus vapaaseen, perhehoidossa olevan asiakkaan iästä riippumatta. Sijaisperhe voi myös toimia jälkihuollon aikana nuoren tukiperheenä.

9.3.2 Perhehoidon hoitopalkkio ja kulukorvaus jälkihuollossa

Jälkihuollon perhehoidossa perhehoitajalla on oikeus sijoitetun nuoren hoidon vaativuuteen perustuvaan hoitopalkkioon. Lisäksi perhehoitajalla on oikeus kulukorvaukseen, jonka suuruus sovitaan yhdessä perhehoitajan kanssa perustuen perhehoitajalle tosiasiasa aiheutuviin kuluihin ja huomioiden nuoren itse kustannettavat kulut. Hoitopalkkiosta kerrotaan luvussa 8.1 ja kulukorvauksesta luvussa 8.2. Sijoituksen alkaessa tulee sopia perinnästä, itsenäistymisvarojen kerryttämisestä tai maksamisesta nuorelle sijoituksen aikana, käyttövarojen maksamisesta ja muista taloudellisista seikoista. Näistä kerrotaan lisää luvussa 9.3.3.

9.3.3 Itsenäistymisvarat, nuoren tulot ja perintä

Sijoituksen aikana nuorelle on varattava hänen itsenäistymistään varten kalenterikuukausittain määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon. (Asiakasmaksuista annettu laki 14 §; Lastensuojelulaki 77 §.) Jollei lapsella tai nuorella ole kertynyt tuloista, korvauksista tai saamisista itsenäistymisvaroja taikka jos ne ovat riittämättömät, hyvinvointialueen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Hyvinvointialueella on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 23 vuotta. Hyvinvointialueen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päättyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Mikäli nuoren sijoitus jatkuu nuoren täytettyä 18 vuotta, tulee pääsääntöisesti perintä nuoren kohdalla laatia sijoitusaikaa vastaavalla tavalla. Tästä voidaan poiketa lyhytkestoisesti, mikäli nuorella on jälkihuollon suunnitelmaan perustuen omia asumiseen liittyviä kustannuksia yhtäaikaisesti sijaishuollon kanssa. Näissä tapauksissa sijaishuollon palkkioita maksetaan alennettuna vastaavasti. Nuoren kanssa on tärkeää keskustella itsenäistymisvaroihin perinnästä sekä itsenäistymisvarojen maksamisesta jo jälkihuollon sijoitusta suunniteltaessa.

Jälkihuollossa olevan nuoren ei edellytetä ottavan opintolainaa keskiasteen, lukion sekä ensimmäisen ammattitutkinnon suorittamiseen. Mikäli nuori kuitenkin nostaa opintolainan, hänen kohdallaan sovitaan taloudellinen avustaminen erikseen. Jatko-opintoihin nuoren on tarvittaessa otettava henkilökohtainen opintolaina. Mikäli sijaisperhe on kerryttänyt lapselle/nuorelle varoja, niitä ei huomioida itsenäistymisvaiheen varoina.

10 PERHEHOIDON OHJAUS JA VALVONTA

Lapsen sijoittaneen hyvinvointialueen tehtävänä on ohjata ja valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon toteutuu suunnitelman mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Väestötietoasetuksen 11 §: n mukaisesti hyvinvointialueen on ilmoitettava viipymättä väestötietojärjestelmään lapsen ottamisesta huostaan sekä huostassapidon lakkaamisesta. Tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu jonkin muun kuin sijoituksen tehneen hyvinvointialueen alueelle, sijoittajahyvinvointialueen tulee ilmoittaa tarvittavien lapsen palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi sekä sijaishuoltopaikan valvonnan toteuttamiseksi lapsen sijoituksesta ja sen päättymisestä sijoitushyvinvointialueelle, jonka on pidettävä rekisteriä alueelleen sijoitetuista lapsista (Lastensuojelulaki 78§).

Mikäli perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hyvinvointialueen on pyrittävä ohjauksen ja tuen avulla saamaan aikaan korjaus asiassa. Jollei korjausta ole asetetussa määräajassa tapahtunut, hyvinvointialueen on huolehdittava, että hoidossa olevan hoito

järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Tarvittaessa hoidossa olevat siirretään heidän tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan. Mikäli sijaishuoltopaikan toiminnassa havaitaan sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitusalueelle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille.

10.1 Ennakollinen ja suunnitelmallinen valvonta

Ohjaus ja tuki ovat perhehoidon käynnistämistä edeltävää ennakollista ja perhehoidon aikaista suunnitelmallista valvontaa. Toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa rekrytointi, kodin olosuhteiden sopivuuden varmistaminen ja ennakkovalmennus ovat ennakollisen valvonnan tärkeimpiä muotoja. Ennakollista valvontaa on myös kaikkien osapuolten näkökulmasta hyvin toteutettu sijoitusprosessi. Ennen lastensuojelun sosiaalityön sijoituspäätöstä huomioidaan perheen kokonaistilanne ja perheeseen aiemmin sijoitettujen lasten tilanne, sekä muiden sijoittajatahojen kanta.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä toteuttaa suunnitelmallista valvontaa tavatessaan sijoitettua lasta ja lapsen asiakassuunnitelmien yhteydessä; perhehoidon työntekijät tuen suunnitelman ja muiden perhehoitoperheen tapaamisten yhteydessä. Valvonnan ydin on säännöllinen yhteistyö perhehoitajan kanssa, ohjaus ja neuvonta puhelimitse ja käynnit perhehoitajan kotona. Perhehoitajien tuen suunnitelman laatii ja päivittää nimetty perhehoitajan vastuutyöntekijä. Perhehoitoa koordinoiva henkilöstö järjestää perhehoitajille mm. vertaistukea, työnohjausta, mentorointia ja täydennyskoulutuksia.

10.2 Reaktiivinen valvonta

Ennakollinen ja suunnitelmallinen ohjaus ja valvonta ovat ensisijaisia perhehoidon laadun varmistamisen keinoja. Sen lisäksi perhehoitoon voi kohdistua epäkohtaan puuttuvaa, ns. reaktiivista valvontaa.

Hyvinvointialue voi tarkastaa perhekodin toiminnan ja tilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sellainen on esimerkiksi lapselta tai hänen läheiseltään saatu tieto epäkohdasta, heiltä tullut pyyntö tehdä tarkastuskäynti tai muu hyvinvointialueelle tullut ilmoitus, jossa epäillään perhekodissa olevan tarkastusta vaativia epäkohtia. Myös toimeksiantosuhteisella perhehoitajalla on velvollisuus tehdä epäkohtailmoitus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, jos sijoitetun lapsen sosiaalihuollon toteutumisessa on epäkohtia tai epäkohdan uhkaa. Epäkohtailmoitus voidaan tehdä salassapitosäädösten estämättä. (Perhehoitolaki 22 §.)

Perhekotiin voidaan tehdä valvontakäynti sijoituksen tehneen hyvinvointialueen tai hyvinvointialueen, jonka alueelle sijoitus on tehty, toimesta. Lähtökohtana on, että lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät selvittävät asiaa mahdollisimman pitkään perhehoitajan vastuutyöntekijän kanssa. Käynnistä kirjataan valvontaraportti hyvinvointialueen perhehoitorekisteriin.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen valvontayksikkö on mukana reaktiivisessa valvonnassa, mikäli joudutaan tarkastelemaan perhehoitajien edellytyksiä toimia perhehoitajana. Mikäli lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee perhehoitajista epäkohtailmoituksen valvontayksikköön, tulee ilmoittaneen tahon kertoa asiasta perhehoitajille. Valvontayksikkö voi olla mukana seuraavissa tilanteissa: väkivaltaisuus, päihdeongelma, mielenterveysongelmat ja rajoittamiseen rinnastuvat kasvatuskäytännöt. Valvontakäynnit perhehoitoon tehdään yhteistyössä lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden, perhehoitajan vastuutyöntekijän ja valvontatarkastajien kesken ja tarvittaessa mukana voi olla johtava sosiaalityöntekijä.

Jos perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hyvinvointialueen on pyrittävä ohjauksen avulla saamaan aikaan korjausasiassa. Jollei korjausta ole asetetussa määräajassa tapahtunut, hyvinvointialueen on huolehdittava, että sijoitetun lapsen/nuoren hoito järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Tarvittaessa lapsi siirretään hänen tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan.

Jos lapsen sijoittanut hyvinvointialue havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitusalueelle ja valvontayksikköön sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille hyvinvointialueille.

Osana perhehoidon tukea voidaan järjestää perhehoitajille tilanteen jälkeen kriisityönohjausta.

10.3 Muistutus ja kantelu

Sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus tai kannella saamastaan sosiaalihuollon palvelusta. Ennen muistutuksen tai kantelun tekemistä on suositeltavaa selvittää asiaa palvelua antaneessa yksikössä. Sosiaalihuollossa saamaansa kohteluun tai sosiaalihuollon laatuun tyytymätön voi tehdä muistutuksen kyseiseen toimintayksikköön. Myös lapsen huoltaja, edunvalvoja tai muukin lapselle läheinen henkilö voi tehdä muistutuksen. Sosiaalihuollon laatuun tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Hyvinvointialueen on nimettävä sosiaaliasiavastaava, joka neuvoo asiakkaita heidän asemaansa ja oikeuksiinsa liittyvissä kysymyksissä.

Sosiaalityöntekijän tehtävä on valvoa perhehoidon lainmukaisuutta ja sitä, että se vastaa sijoitetun lapsen tarpeisiin. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus toimia, jos hoidossa ilmenee puutteita. Ensisijaisesti sosiaalityöntekijä keskustelee perhehoitajan kanssa ohjaten tätä ja selvittää samalla, mitä tukea perhehoitaja mahdollisesti tarvitsee. Perhehoitajan tehtävä on julkinen hallintotehtävä ja muistutuksen voi tarvittaessa tehdä myös perhehoitajaa koskien.

Jokainen voi tehdä kantelun aluehallintovirastoon, jos ajattelee viranomaisen, siihen palvelusuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuuden täyttämättä. Valvira tutkii kantelut, kun kyseessä ovat periaatteellisesti tärkeät ja laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat sekä asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Vaikka Valvira ja aluehallintovirastot eivät valvo toimeksiantosuhteessa toimivia perhehoitajia, ne valvovat hyvinvointialueen ja lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden toimintaa esimerkiksi suhteessa sijaisperheeseen sijoitettuun lapseen.

Mikäli eduskunta hyväksyy hallituksen esityksen valtion aluehallinnon uudistuksesta, uusi Lupa- ja valvontavirasto aloittaa toimintansa vuoden 2026 alussa.

Ylimpiä laillisuusvalvojia Suomessa ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Heidän tulee valvoa, että viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan he valvovat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Jokainen voi tehdä kantelun oikeusasiamiehelle, jos katsoo valvottavan tahon menetelleen tehtävässään lain vastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa. Valvonta-asia voidaan ottaa käsittelyyn myös oikeusasiamiehen omasta aloitteesta. Eduskunnan oikeusasiamies voi tehdä myös tarkastuksia valvontansa piiriin kuuluvissa

Lastensuojelupalvelut

12.11.2025

asioissa. Myös oikeuskansleri voi käsitellä hänelle osoitettuja kanteluita ja suorittaa tarkastuksia toimivaltaansa kuuluvissa asioissa, kuten viranomaisissa ja laitoksissa.

Toimeksiantosuhteinen perhehoito ei kuulu suoraan kummankaan valvonnan piiriin, mutta lastensuojeluviranomaisen toimintaan kohdistuvan valvonnan kautta valvonta voi kohdistua myös perhehoitoon.